

**Міністерство освіти і науки України
Ніжинський державний університет ім. М. Гоголя
Навчально-науковий інститут мистецтв
імені Олександра Ростовського
Кафедра музичної педагогіки та хореографії**

ОП Хореографія
зі спеціальності 024 Хореографія

ПОЯНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до творчого проекту - кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня
«Магістр»

**«Сучасний світ Миколи Гоголя: хореографічна постановка «Ніч перед
Різдвом»**

Козирєва Оксана Сергіївна

Науковий керівник:

Ростовська Юлія Олександрівна,

доцент, кандидат педагогічних наук

Керівник творчої роботи:

Пархоменко Олександр Миколайович,

доцент, кандидат педагогічних наук

Допущено до захисту _____

Завідувач кафедри музичної педагогіки та хореографії

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. Теоретичні основи реалізації творчого проекту «Сучасний світ Миколи Гоголя: хореографічна постановка «Ніч перед Різдвом»	6
1.1 Історіографія творчості М. В. Гоголя та джерельна база творчого проекту повість «Ніч перед Різдвом»	6
1.2 Театральне і кінематографічне втілення повісті Миколи Гоголя «Ніч перед Різдвом».....	20
1.3 Письменницька спадщина М. В. Гоголя на українській балетній сцені ХХ-ХХІ століття.....	25
Висновки до першого розділу.....	31
РОЗДІЛ 2. Художні особливості творчого проекту «Сучасний світ Миколи Гоголя: хореографічна постановка «Ніч перед Різдвом».....	34
2.1. Лібрето та дійові особи, їх характеристика.....	34
2.2 Ідейно-тематичний аналіз творчого проекту «Сучасний світ Миколи Гоголя: Ніч перед Різдвом»; форма, жанр, стиль хореографічної постановки	38
2.3. Композиційно-архітектонічна будова та сценарно-композиційний план	39
2.4. Характеристика музичної основи хореографічного твору та сценографія	44
Висновки до 2 розділу	51
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	57
ДОДАТКИ	60

ВСТУП

На сучасному етапі творчість видатного письменника Миколи Гоголя набула всесвітнього значення. Він справедливо належить до найбільш оригінальних письменників усіх часів. У найрізноманітніших експертних опитуваннях його ім'я ставиться поруч з іменами Шекспіра, Сервантеса, Данте. Постановки за його літературними творами (опери, балети, традиційні драматичні вистави та експериментальні сценічні інтерпретації) є окрасою багатьох театральних підмостків світу.

Аналіз наукових джерел доводить, що літературна творчість М. В. Гоголя як одна із засад розвитку світового театру неодноразово ставала предметом наукового обговорення вітчизняних і зарубіжних дослідників, а саме: І. Вишневської, О. Поламишева, В. Рижова, В. Фірсанової, Б. Романицького, І. Чернички та інших. До цілеспрямованих наукових розвідок про зв'язок літературної спадщини Гоголя та балетного театру зверталися українські мистецтвознавці М. Загайкевич, Ю. Станішевський, Б. Кокуленко тощо.

У літературній спадщині письменника буденне і чарівне переплетені так тісно, що створюється особливий мистецький простір, у який занурюється читач. Письменник творить у двох вимірах – звичайному і надприродному. І це взаємопроникнення реального і фантастичного у творах Миколи Васильовича Гоголя зустрічається усюди.

Не залишилися осторонь і ми з бажанням поглянути на звичний світ під незвичним кутом. Тому темою нашого творчого проекту було обрано: **«Сучасний світ Миколи Гоголя: хореографічна постановка «Ніч перед Різдвом».**

Мета творчого проекту полягає у створенні хореографічної інтерпретації твору М. Гоголя «Ніч перед Різдвом» із циклу «Вечори на хуторі поблизу Диканьки».

Завдання творчого проекту:

- дослідити історіографію творчості М. Гоголя та проаналізувати джерельну базу творчого проекту повість «Ніч перед Різдвом»;
- розглянути театральне та кінематографічне втілення повісті М. Гоголя «Ніч перед Різдвом»;
- висвітлити письменницьку спадщину М. Гоголя на українській балетній сцені XX-XXI століття;
- розкрити ідейно-тематичне та композиційне рішення постановки;
- обґрунтувати засоби виразності творчого проекту «Сучасний світ Миколи Гоголя: хореографічна постановка «Ніч перед Різдвом».

Новизна творчого проекту полягає в:

- оригінальній хореографічній інтерпретації повісті М. Гоголя «Ніч перед Різдвом»;
- режисерських, лексичних та сценографічних знахідках, що полягають у переосмисленні художнього сприйняття твору;
- застосуванні власних підходів до репетиційної роботи з виконавцями, оригінального поєднання форм роботи.

Практичне значення творчого проекту. Завдяки композиційному та сценографічному рішенню творчий проект «Сучасний світ Миколи Гоголя: хореографічна постановка «Ніч перед Різдвом» може бути реалізований до показу як окремих концертних номерів, так і цілісної хореографічної міні-вистави.

Мистецькі, хореографічно-технологічні, педагогічні та балетмейстерські знахідки стануть у нагоді практикам та теоретикам хореографічного мистецтва. Участь танцівників у творчому проекті сприятиме підвищенню їх виконавського рівня, розширенню акторського діапазону, набутті досвіду роботи із балетмейстером-постановником.

Очевидною є просвітницька та виховна роль творчого проекту, який надає можливість танцівникам та глядачам поглибити знання про творчий спадок Миколи Васильовича Гоголя та побачити сучасну інтерпретацію повісті «Ніч перед Різдвом».

Апробація творчого проекту. Окремі епізоди постановки «Вечори на хуторі поблизу Диканьки» були показані на конкурсі , «Квітневі викрутаси». Окремі епізоди увійшли до святкового концерту, присвяченому Дню вчителя.

Досвід реалізації творчого проекту відображений у доповіді на IV Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Мистецька освіта очима молодого науковця»(19 листопада 2021року, Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя) на тему: *«Театральне і кінематографічне втілення повісті Миколи Гоголя «Ніч перед Різдвом»*; у статті, опублікованій у збірці науково-методичних статей «Теорія і методика мистецької освіти»(V мистецько-педагогічні читання пам'яті професора О. Я. Ростовського «Мистецька освіта України: здобутки та виклики ХХІ століття», Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя, випуск 5) на тему: *«Літературна спадщина Миколи Гоголя на українській хореографічній сцені: повість «Ніч перед Різдвом»*.

Структура та обсяг пояснювальної записки. Пояснювальна записка складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (32 найменування), додатків. Загальний обсяг роботи - 89 сторінок, з них основного тексту - 46 сторінок.

РОЗДІЛ I. Теоретичні основи реалізації творчого проекту «Сучасний світ Миколи Гоголя: хореографічна постановка «Ніч перед Різдвом»

1.1 Історіографія творчості М. В. Гоголя та джерельна база творчого проекту повість «Ніч перед Різдвом»

Перша половина XIX століття – час розквіту російської літератури, мистецтва, громадської думки, які по праву вважаються досягненнями світового значення. В основу творчості письменників, поетів, художників, музикантів лягли ідеали суспільного блага, розвитку особистості, турбота про загальну користь.

Розвиток *російської культури XIX ст.* був обумовлений низкою причин: впливом ідей Великої французької буржуазної революції, подіями Вітчизняної війни 1812 року, повстанням декабристів 1825 р., скасуванням кріпацтва (1861 р.), розгортанням визвольного руху тощо. Важливим чинником, що сприяв інтенсивному розвитку культури Росії, було сприйняття досягнень європейської культури, зокрема ідей німецької класичної філософії і французького утопічного соціалізму (на рівні елітарної культури) та водночас збереження національної самобутності і зростання національної свідомості (на рівні культури народу)[33, 11].

Визначальні для європейської культури ідеї Просвітництва у Росії були використані доволі своєрідно - вони стали підґрунтям зміцнення абсолютизму, російської державності та імперської ідеї. Про це свідчили намагання модернізувати і європеїзувати російську державу.

Так, на подальшу бюрократизацію управління була спрямована Міністерська реформа, на вдосконалення центрального апарату російської імперії - створення Державної ради та міністерств. Просвітницькі ідеї вступили у Росії в суперечність із державним деспотизмом, консерватизмом одержавленої православної церкви, кріпацтвом, ієрархічною станово-бюрократичною системою як непорушних основ російського життя того часу та водночас із невизнанням цінності людської особистості[31, 6].

Загострення соціальних суперечностей, що вже існували, та конфліктів актуалізувало потребу у ліберальних реформах, оновленні життя російського суспільства. Велику роль у цьому оновленні відігравала інтелігенція, яка спочатку формувалася із представників духовенства і дворян, а після скасування кріпацтва - із різночинців (представників різних верств населення - чиновництва, міщанства, купецтва та селянства). Цей прошарок суспільства шукав відповіді на болючі проблеми російського народу, реалізуючи взятую на себе функцію його рятівника, впливав на формування суспільно-політичної думки і розвиток російської національної культури, однак не мав ідеологічної єдності[22, 34].

Так, частина інтелігенції, зокрема так звані «західники», дотримувалися думки щодо подальшого розвитку Росії за зразком Західної Європи; їх відрізняли ліберальні орієнтири, позитивістські і навіть атеїстичні погляди. Для так званих «слов'янофілів» безпосередньою світоглядною основою було православ'я та самобутні традиції російської культури. Ця ідеологічна дискусія, яка набула великого значення для розвитку російської суспільної думки, відбувалася в атмосфері уваги до історичного минулого, піднесення патріотизму, зростання національної самосвідомості, посилення демократичних тенденцій[15, 144].

Особливим для Росії XIX ст. було те, що у надрах кріпацтва формувався новий, капіталістичний спосіб виробництва. Після скасування кріпацтва Росія вступила на шлях капіталістичного розвитку. Це викликало потребу у розвитку системи освіти, кваліфікованих фахівцях, технічних розробках, наукових дослідженнях тощо. За Статутом навчальних закладів 1804 р. була створена система державних, світських та позастанових, спадкоємно пов'язаних навчальних закладів: приходські школи(училища), повітові училища, губернські гімназії та університети.

Підвищення загального рівня освіченості населення було пов'язане із поширенням **книгодрукування**, появою приватних книговидавництв. Особливої популярності набули суспільно-літературні, наукові

журнали: «Вісник Європи», «Північний вісник», «Син вітчизни», «Телескоп», «Московський телеграф», «Вітчизняні записки», «Сучасник». З 1838 р. у кожній губернії виходила газета «Губернські відомості», у якій, крім офіційних новин, друкувалися господарсько-етнографічні описи, історичні нариси, літературні твори тощо. У деяких губернських і повітових містах завдяки зусиллям місцевої громадськості, без підтримки уряду були відкриті публічні бібліотеки - своєрідні культурні центри у провінційних містах[2, 18].

Російська література XIX століття відбивала провідні ідеї часу - патріотизм і гуманізм; осмислювала морально-етичні, соціально-філософські, пізнавально-світоглядні питання. У першій половині XIX століття у літературі чітко простежується стрімка зміна художніх спрямувань - класицизму, сентименталізму, романтизму та реалізму[24, 32].

XIX ст. справедливо називають *«золотим століттям»* російської літератури, оскільки література зробила велетенський крок вперед. Настанови класицизму проявилися у творчості видатного поета Г. Державіна. На зміну класицизму і сентименталізму прийшов романтизм. У літературі російського романтизму панували ідеї усвідомлення відповідальності за долю країни, самопожертви заради блага людей. Це знайшло своє відображення у творчості В. Жуковського, О. Бестужева, К. Рилєєва, В. Кюхельбекера, а також у ранніх віршах О. Пушкіна. Романтики у своїх творах зверталися до історичних подій, до легенд, до усної народної поезії [25, 21].

З 30-х років XIX століття у російській літературі стрімко розвивався такий художній напрям як реалізм. Одним із перших реалістичних творів була комедія А. Грибоєдова «Горе від розуму». Та істинним фундатором реалізму у російській літературі вважають О. Пушкіна, який започаткував російську літературну мову. Такий напрям як критичний реалізм найбільш яскраво знайшов свій розвиток у творах М. Гоголя. Його завданням було виявлення вульгарності життя, а також соціальна критика («Ревізор», «Мертві

душі»). Також Гоголь поглибив тему «маленької людини» («Шинеля»), яку ввів у російську літературу О. Пушкін («Станційний доглядач»)[25, 23].

Микола Васильович Гоголь – постать, яка залишила величезний слід як в українській, так і в російській літературах. Письменник-психолог, письменник-драматург, письменник-реаліст, письменник-містик полонив серця своїх сучасників, став каменем спотикання українських та російських літературознавців усіх часів. Гоголь — перший прозаїк-сатирик, у творах якого із шекспірівською прозорливістю комізм життєвих ситуацій переплетений із трагічною гіркотою роздумів про дійсність. Тому своєрідним посмертним епіграфом до творчості Гоголя стали слова пророка Єремії, викарбувані на надгробному пам'ятнику письменника: *«Гірким моїм словом посміюся»*[24, 12].

Саме Микола Гоголь виробив власний напрям, що отримав назву соціально-критичного або *гоголівського* і його творами захоплювалися усі. Українські і російські письменники, які вперше прочитали М. В. Гоголя, були зачаровані його словом, простим і влучним, страшним і містичним, дотепним і жартівливим, правдивим і безкомпромісним. Ще за життя письменник став на один щабель із великим російським поетом О. Пушкіним. Письменник-легенда – гордість українців і росіян, людина, ім'я якої бережуть слов'янські народи, бо душа автора належала їм[5, 24].

Ім'я Гоголя, його життя та творчість хвилювали не одне покоління українських літераторів. Ним захоплювався Т. Г. Шевченко, який присвятив йому вірш «Гоголю». Обох творців об'єднувала безмежна любов до України та українців, а звичаї, фольклор, які вони добре знали і шанували, допомагали цим письменникам у творчості. Особливо чітко гоголівські традиції просліджуються в історичній поемі Шевченка «Гайдамаки» та у «Російських повістях». Шевченко продовжує та розвиває принципи «натуральної школи» і метод критичного реалізму, що гармонійно поєднував у своїй творчості М. Гоголь[5, 25].

На Галичині одним із перших перекладачів та пропагандистів Гоголя був Іван Франко, який переклав «Мертві душі» письменника. Шукаючи причини звернення Гоголя до містики, ідейного зламу у світогляді і його смерті, Франко бачить цю причину не у складній суспільно-політичній боротьбі епохи, а у «відірваності його від «українських кіл.

Як зазначав М. Драгоманов (видатний український публіцист, історик, філософ, економіст, літературознавець, фольклорист, громадський діяч, представник відомого роду українських і культурних діячів Драгоманових), Гоголя породила виключно українська література, і весь соціальний критицизм письменника виник із поетичних традицій та ідеальних «поривів душі української». *«Коли перечитати листи Гоголя та його статті про початок Малоросії, - писав Драгоманов, - за його поклик про те, щоб йому досилали матеріали для історії Малоросії, за його статтю про пісні малоруські, - то побачимо, що у 1829-30 рр. не було нікого, ... хто б так багато і прилюдно говорив про пісні, повір'я, казки і т.д. простонароддя малоруського, хто б так збудив громадську увагу до Малоросії»*[11, 23].

Український письменник і публіцист М. Павлик також підкреслював велике значення творчості М. Гоголя і хотів розібратися у розпачі письменника, у його трагічному кінці. Павлик поділяв погляд Драгоманова про поділ літератури на великоруську, російську і українську. У зв'язку з цим і Гоголь трактувався ним як письменник «всеросійський», від якого пішли реалістична російська і українська література.

Український письменник і педагог С. Васильченко, характеризуючи твори Гоголя, писав, що вони *«одзначаються високою художністю й незрівнянним ясним гумором»*, і в них *«ми маємо такий скарб, рівного якому не знайдеться в світовій літературі»*[11, 27].

На відміну від Франка, Драгоманова і Павлика, П. Куліш – український письменник, фольклорист, етнограф, мовознавець, критик – говорив, що Гоголь для України невдалий, що Україна заснула під гоголівську ліру. Той факт, що твори великого митця були написані не українською, а російською

мовою, він називав «зрадою», хоч і не міг не відзначити, що ця мова, особливо сцени ліричні, овіяні і дуже «пахли» Україною[11, 28].

Сам же М. В. Гоголь у листі до А. Смирнова про свою душу писав так: *«Скажу Вам одне слово з приводу того, яка в мене душа – українська чи російська, оскільки це, як я бачу з Вашого листа, слугувало один час предметом ваших розмов та суперечок з іншими. На це Вам скажу, що я сам не знаю, яка у мене душа – українська чи російська. Знаю лише те, що аж ніяк не дав би переваги ні українцеві перед росіянином, ні росіянину перед українцем. Обидві природи щедро обдаровані Богом і, ніби навмисне, кожна з них окремо втілює у собі те, чого немає в іншій. Явна ознака того, що вони повинні доповнити одна одну...»*[11, 28].

Видатна українська письменниця О. Пчілка(мати поетеси Лесі Українки) зазначала: *«Вплив Гоголя на російську літературу досить великий... Разом із Пушкіним Гоголь ствердив у російській літературі національно-художній напрям. Гоголя можна назвати батьком натуралістичної школи, до якої належать Тургенєв, Некрасов, Гончаров та інші. Своїм зображенням простого людського життя у всій його широті Гоголь убив всіляку манірність, натягнутість...*

Зобразити життя з такою правдою і гумором до нього ніхто не наважувався, та і після ніхто не міг досягти такої майстерності у цьому відношенні. Гоголь перший навчив російських літераторів зображати не тільки типи ідеальні, але і стиль повсякденного життя; він же перший ввів мотиваційність і психологічний аналіз героїв.

Літературна діяльність Гоголя має також величезне суспільне значення: він відкрив очі сучасному суспільству, вказав його дріб'язковість і вульгарність; примусив суспільство критично віднестися до себе, і, зображаючи темний, непривабливий бік життя, вказав суспільству високі ідеали добра, правди і любові до людства»[11, 30].

Микола Васильович Гоголь народився 1 квітня 1809 року, проте прізвище він мав інше - Яновський. Через 12 років письменник став

Миколою Гоголем-Яновським і згодом відкинув початкове прізвище зовсім, хоча дослідники вважають, що воно мало славне походження.

З'явився на світ майбутній автор у с. Сорочинці, Полтавського повіту Російської імперії (сьогодні це с. Великі Сорочинці, що на Полтавщині, Україна). Його батько був комедіографом і майбутній письменник розвивав у себе естетичні почуття, спостерігаючи домашні вистави у помісті одного із родичів, який до того ж мав чудову бібліотеку. Також юний Гоголь цікавився фольклором та збирав зразки усної народної творчості. Пізніше він сказав про те, що саме з пісні достеменно дізнався та зрозумів історію власного народу. Творчий доробок автора увійшов до скарбниці золотої літератури [7, 26].

У 1818 році Миколу віддають на навчання до повітового училища у Полтаві. Тут він перебуває рік. Потім, з деякою перервою, він виїздить до Ніжина, де вступає до гімназії вищих наук. У період навчання у гімназії Гоголь опановував різноманітні науки впродовж семи років, починаючи з травня 1821 року. Навчання давалось йому нелегко. Найбільше задоволення він отримував від участі у театрі при гімназії. Йому особливо вдавалася жіноча роль у спектаклі «Недоук» - юний, худорлявий, з неабиякими акторськими здібностями, Микола одразу підкорив сцену студентського театру[7, 26].

Як раз у цей період Гоголь почав випробувати себе у літературі, а саме - у поезії. Ранні літературні твори автора публікувалися під час навчання у Ніжині, проте були не друковані, а написані вручну у періодичних виданнях. У стінах гімназії проявився, зазнав становлення та розвитку літературний талант видатного письменника. Тут сформувався його світогляд з постійним прагненням до знань, самовдосконалення, пошуку «ключа» до пізнання істинного життя. За роки навчання Гоголь випробував майже всі літературні жанри: сатиру, баладу, елегію, поезію, поему.

Не все дійшло до нашого часу з того, що він написав у Ніжині. Романтична поема «Ганс Кюхельgarten»(1827) стала першою серйозною

пробою пера майбутнього письменника часів навчання у Ніжинській гімназії; самовираженням Гоголя, його естетичною та громадською позицією пори юності. Поема успіху не мала. Надрукована у 1829 році, через рік після закінчення Гоголем гімназії і його переїзду в Петербург, вона зустріла глузливі відгуки в пресі, що спонукало самолюбивого автора скупити і знищити майже усі екземпляри[6, 23].

Також у Ніжині Гоголь написав сатиру «Дещо про Ніжин, чи Дурням закон не писаний», видавав рукописні альманахи. Він уперше виступив на сцені театру Ніжинської гімназії вищих наук, який сам і заснував. Тут він був і актором, і режисером вистав «Едіп в Афінах», «Урок донькам», «Лукавін» та багатьох інших. Крім того, він ще й створював декорації до цих п'єс. Під час навчання у Гоголь організував студентську бібліотеку. Учні гімназії скидалися грошима і виписували журнали та книги, які важко було придбати у звичайних крамницях. Тут можна було почитати і забороненого у ті часи Пушкіна[6, 24].

У роки навчання Гоголь полюбляв навідуватись у гості до селян у передмісті Ніжина, де мав чимало знайомих. Спостереження за життям народу юнак записував у свою «Книгу всякої всячини, або Підручну енциклопедію». Саме у Ніжині Микола Гоголь почув страшну історію про заможну красуню з Магерок, яка померла молодою, а потім ожила. Ця розповідь стала основою для написання відомої повісті «Вій», яка увійшла до збірки «Миргород», виданої у 1835 році.

Вона названа ім'ям моторошної істоти, здатної вбити поглядом. За словами і нотатками Гоголя, в основу образу цього чудовиська лягли народні перекази та міфи: *«Вій — це могутній витвір народної уяви. Так звуть українці старшого над гномами, що в нього повіки на очах спускаються аж до землі. Оця вся повість і є народний переказ. Мені не хотілося змінювати його, тому розповідаю майже так само просто, як і сам чув...»*[4,32].

Починаючи з ХХ століття ця повість була екранізована багато разів. На зорі розвитку кінематографу повість екранізувалася як німий

короткометражний фільм «Вій» у 1909 році , потім у 1916. У 1967 році знову була німа екранізація.

Самим найяскравішим прикладом був радянський художній фільм «Вій» 1976 року режисерів Костянтина Єршова і Георгія Кропачова за мотивами однойменної повісті Миколи Гоголя. Головні ролі в ній виконали Леонід Куравльов і Наталія Варлей. Також у фільмі знімалися Олексій Глазирін, Микола Кутузов, Вадим Захарченко, Борислав Брондуков та інші актори. Музику до фільму створив композитор Карен Хачатурян. Картина мала величезний успіх, у СРСР фільм подивилися більше 32 мільйонів глядачів. Більш того, ця картина мала міжнародне визнання - права на неї купили 15 країн, в тому числі США.

Місцем фільмування виступила дерев'яна церква Пресвятої Богородиці у селі Горохолин Ліс на Івано-Франківщині. Також у дерев'яній Георгіївській церкві у селищі Седнів на Чернігівщині знімали фінальні сцени всередині храму, однак кадри із седнівської церкви до остаточного варіанту фільму не ввійшли. У панночки під час зйомок було три труни. Перша - та, в якій вона лежала, друга - та, яка не могла пробити магічне коло. Третя труна для польотів у церкві: її випробовувала вся знімальна група[1,15].

У 2014 році на сучасний лад був знятий «Вій» або «Вій 3D» - художній фільм режисера Олега Степченка. Фільм став останньою стрічкою за участю російського актора Валерія Золотухіна. Ця стрічка створена російськими студіями Russian Film Group, Marins Group Entertainment та ANKOR-film за участі телеканалу «Інтер». Фільм з оригінальним російським озвученням вперше вийшов в український широкий прокат 30 січня 2014 року; телевізійна прем'єра цієї ж версії фільму в Україні відбулася 16 березня 2014 на телеканалі «Інтер». Телевізійна прем'єра фільму з українським дубляжем відбулася 16 грудня 2018 на телеканалі «Інтер».

Повертаючись до біографії М. В. Гоголя слід зазначити, що повість «Вій» мала велике значення для письменника і займала важливе місце у його

творчості. Гоголь неодноразово брався за напрацювання цієї повісті. Тільки за життя автора «Вій» перевидавався двічі[1,18].

Невдачі перших років петербурзького життя, заповненого дрібними справами у Департаменті угідь і матеріальними клопотами, на щастя, були не дуже довгими: вже у 1830 році у «Вітчизняних записках» друкується повість М. Гоголя «Бисаврюк, чи Вечір проти Івана Купала», якою автор розпочав цикл *«Вечори на хуторі біля Диканьки»*. До речі, дослідники вважають, що слово «вечори» у назві з'явилося випадково, замість «вечорниці», внаслідок помилкового перекладу з україномовного варіанту на російськомовний, оскільки відповідного слова у мові росіян немає[8, 32].

«Вечори на хуторі поблизу Диканьки» являють собою збірку повістей у двох частинах з якої і почалася слава Гоголя-письменника. Вона була надрукована у Петербурзі у 1831-1832 рр. Перше видання книги Миколи Гоголя «Вечори на хуторі біля Диканьки» було виставлено на аукціон у Лондоні. Двотомник творів письменника, який був виданий ще за життя автора, став найдорожчим лотом аукціону – унікальне видання пішло з молотка на аукціоні у Лондоні за 175 тисяч фунтів стерлінгів (224 тисяч доларів). Також видання «Вечорів» стандартним накладом у 1 200 примірників було продане протягом кількох місяців. Книготорговець Смірдин додрукував додатково 150 примірників першого тому у 1832 році, відповідаючи на попит покупців другого тому[10, 17].

Гоголь подав прохання на друге видання одразу ж, але цензура надала дозвіл із значним запізненням лише в 1834 році. З поки що невідомих причин це позитивне рішення вступило в дію лише у 1836 році. До того часу наступні дві книги Гоголя - «Арабески» та «Миргород» - уже рік як продавались у книгарнях. На титульній сторінці останньої книги значилося, що справжнім автором «Вечорів» був Гоголь.

Ці нові твори зміцнили становище Гоголя як письменника, на якого неможливо не зважати і цей статус вплинув на рецепцію видання «Вечорів» 1836 року. Незважаючи на те, що у розлозі есе Вісаріона Белінського від

1835 року «Про російську повість і повісті М. Гоголя» самому Гоголю присвячено лише кілька сторінок, а сам критик ще не заслужив визнання, яке отримає згодом, постать молодого письменника була відзначена, хоча лише оголошенням його першості в цілому жанрі російської літератури.

Друга частина збірки «Вечорів на хуторі поблизу Диканьки», яка вийшла у 1832 році, складається з повістей «Ніч перед Різдвом», «Страшна помста», «Іван Федорович Шпонька і його тітонька» та «Зачароване місце». Поєднують обидві книги розповіді діда дяка Хоми Григоровича - відчайдушного запорожця, який своїм життям ніби поєднує минуле і сьогодення, бувальщину і небилицю. Плин часу не розривається на сторінках твору, перебуваючи у своєрідній духовній та історичній неподільності [10, 36].

Повість М. Гоголя «**Ніч перед Різдвом**» вирізняється серед повістей циклу «Вечори на хуторі поблизу Диканьки» досить складною архітектонікою. Виразним тлом для розгортання багатопланового сюжету, у якому взаємопереплетені щонайменше три основні сюжети: чорт і відьма, заскочені зненацька коханці, чорт і коваль - слугує передвечір Різдва, що дозволило автору щедро задіяти відповідні народні пісні. Гоголь широко використав український народний фольклор, фольклорно-казкові мотиви.

Крім цього, у повісті яскраво змальовані риси побуту українського народу: - *«Останній день перед Різдвом минув. Зимова, ясна ніч настала. Глянули зірки. Місяць велично вплив на небо, щоб видніше стало добрим людям та усьому світові, щоб усім було весело колядувати й славити Христа...»*. Відтворюючи характер народних гулянь і атмосферу Святвечора, Гоголь у повісті кілька разів повертається до веселих колядників, які приспівують: «Щедрик, ведрик», і зазначає, що замість колядки вони «ревли на все горло» щедрівку [10, 276].

У ніч проти Різдва, згідно з народними уявленнями, активізується нечиста сила. Це час не тільки «згущення хаосу», апогею боротьби темних сил із силами добра, але і «розмитості меж між предметами й явищами» як

наслідку цього протистояння. Тому цілком вмотивованими у повісті Миколи Гоголя виявляються образи відьми й чорта, загальні обриси яких не надто різняться від народних уявлень. Навіть сцену викрадання зірок Гоголь запозичив із фольклорних розповідей, про що свідчить запис із «Книги всякої всячини»: *«Існує повір'я, що відьми знімають і ховають зірки...»*[10, 99].

В українському фольклорі є й історія про чорта, який пролітав крізь димар на побачення до відьми. Навіть побіжно згаданий у повісті кривий чорт, як «найперший на витівки серед чортів», теж підказаний народними уявленнями. У нарисі 1831 р. «Кульгавий чорт» Гоголь зазначив: «Малоросіяни тієї віри, що [у пеклі] (в оригіналі Гоголь взяв у дужки слова «в аде») хитріший за всіх і розумніший [кривий] (так само зазначено російським відповідником) «хромой» чорт»...»[10, 100].

Гоголь використовує у повісті «Ніч перед Різдвом» різноманітні мотиви і ситуації вертепної драми, зокрема коханців, що ховались у мішках. Поширену в Україні фольклорну легенду про благочестивого маляра він поєднує із сюжетами про культурного героя слов'янської міфології - коваля, якому народна свідомість приписувала і зв'язок з нечистим. Не випадково мати Вакули - відьма, а зображення її близьких стосунків з чортом («він наїхав при самому вході у димар на шию своєї коханки...») породило думку про ймовірний родинний зв'язок між Вакулою і чортом[8, 13].

З образом коваля Вакули пов'язаний і мотив, що доносить роздуми Гоголя про дієвість, впливовість мистецтва. Коваль, спокутуючи гріх спілкування з нечистим, малює на стіні церкви «...чорта у пеклі, такого гидкого, що всі плювали, коли проходили повз...». Дві професії Вакули - ковальство й малярство - символізують боротьбу за його душу двох начал і у цій боротьбі коваль Гоголя, подібно до героїв фольклору, хитрістю змушує чорта служити собі[8, 14].

Власне літературні джерела відіграли досить незначну роль при створенні повісті «Ніч перед Різдвом» порівняно з іншими творами циклу. Хоч і тут письменник не втримався від використання «вальтерскоттівського»

прийому, а саме: зображення відомого історичного діяча, науковця або митця серед свити, що оточує можновладців. У даному випадку цю роль виконує російський письменник, засновник російської побутової комедії Д. І. Фонвізін, присутній при розмові цариці Катерини II із запорожцями.

Тож історичне тло цієї повісті більш конкретизоване і розгортається у цілком певному історичному просторі. Дія твору пов'язана з відомим епізодом царювання Катерини II, коли у 1775 р. вона приймала останніх депутатів від запорожців у зв'язку з роботою Комісії зі скасування Запорозької Січі - «напасті», про які говорять запорожці у повісті «Ніч перед Різдвом»[30, 6].

Поки публіка захоплювалась «юним талантом», а журналісти, критики і літератори сперечались про позитиви та недоліки «Вечорів на хуторі поблизу Диканьки» (серед них був О. Пушкін, В. Ушаков, О. Сомов, А. Стороженко під псевдонімом Андрій Царинний), видатний літературний критик В. Белінський, який у квітні 1835 р. «ще не бачив генія у письменнику Гоголі», восени того ж року назвав його «главою літератури» нарівні з самим Пушкінін[17, 87].

Серед перших рецензій «Вечорів на хуторі поблизу Диканьки» була стаття В. Ушакова у журналі «Північна бджола». Ушаков, який був штатним співробітником цього видання, вміщував цей твір у межах сучасної української літератури, попри використання Гоголем російської мови — чинника, який пізніше стане для Белінського незаперечним доказом «російськості» письменника.

Відкидаючи мову як критерій національної класифікації, В.Ушаков вважав безпосереднє вираження українського національного духу цього твору більш достовірним індикатором. Він стверджував, що це вираження залишається безпрецедентним у співставленні з подібними спробами, здійсненими російською літературою, які він критикує як надумані та імітаційні[3, 69].

На думку Ушакова, національний дух «Вечорів» доводить існування та життєздатність самої української нації. Він нагадує своїм російським читачам, немовби заохочуючи їх наслідувати приклад, що українці плекають свою національність, колекціонуючи народні пісні, легенди, історичні джерела та старожитності.

Ушаков відзначав, що російські автори, які прагнуть збагатити свою творчість «національним колоритом», повинні звернутися до українських мотивів. Він також стверджував, що виразність українських слів Миколи Гоголя «дає їм право на включення до загальноросійської мови». Ушаков надавав значення «українськості» лише на стільки, на скільки вона може допомогти визначенню «російськості», збагатити російську мову та посприяти слов'янському усвідомленню Росії[3, 70].

Такий інструментальний, корисливий підхід до інших слов'янських культур був досить характерним для російських інтелектуалів того часу і посідав чільне місце у журналістській полеміці. Так, М. Надєждін у своєму журналі «Телескоп» повторює похвалу «Північної бджоли», називаючи книгу «Вечори на хуторі поблизу Диканьки» «неперевершеним описом українського народного життя». Він також класифікує М. Гоголя як українського письменника і висловлюється про Україну як країну[3, 72].

Слідом за популяризаторами й ентузіастами пісенного слов'янського фольклору, такими як Ходаковський, Бродзінський і Максимович, Надєждін стверджував, що географічне розташування України та історичні обставини ствердили її як країну: - *«...найвеличніше вираження поезії слов'янського духу... де слов'янська флегматична зашкарублість природним чином могла розгулятися до козацької відваги та молодечтва... Таким чином, Україна має стати ковчезом заповіту, у якому зберігаються живі риси слов'янської фізіології та найкращі спогади слов'янського життя. Її народний побут, захищений від іноземного впливу дитячою прив'язаністю до рідної старовини, дотепер зберігає цю перевагу...»*[3, 74].

Отже, життя видатного письменника Миколи Васильовича Гоголя було дуже не простим - сповненим душевних переживань, суспільної критики та власних психологічних проблем. Літературна спадщина митця є безцінним скарбом для сучасних читачів, адже Гоголь підняв значення художньої діяльності на рівень громадянського обов'язку, яка до цього ніколи до такого рівня не підіймалася.

1.2 Театральне і кінематографічне втілення повісті Миколи Гоголя «Ніч перед Різдом»

Сюжет повісті М. В. Гоголя «Ніч перед Різдом» використовували для своїх опер багато видатних композиторів, що яскраво засвідчує про художньо-образне багатство літературної першооснови твору. Так, по лібрето українського письменника М. Старицького у 1872 році була здійснена постановка першої національної опери-колядки «Різдвяна ніч» українського композитора М. Лисенка.

М. Лисенко та М. Старицький, розробляючи сценарій опери «Різдвяна ніч», збільшили обрядові сцени, значно посиливши жанрово-побутові елементи. У сюжет повісті Гоголя лібретист вніс деякі зміни, надавши йому реалістичних рис і відмовившись від фантастичної лінії сюжету письменника. Персонажа Чорта у лібрето опери немає, а Солоха зображена спиртною жіночкою, а не відьмою. Нові персонажі Одарка, Маруся, Катря, Грицько теж були введені в оперу М. Старицьким. Робота ж М. Лисенка посувалася досить повільно, хоч лібрето було написано швидко, оскільки композитор на той час був завантажений виданням збірок народних пісень і приватними уроками.

В опері «Різдвяна ніч» переважають наскрізні сцени, важливе місце у ній займають мелодизовані речитативи і мікроаріозні фрагменти. Знану роль в опері Лисенка відіграють хорові епізоди та великі хорові сцени. У декораціях і костюмах була дотримана етнографічна точність. Перша

дружина композитора М. Лисенка Ольга О'Коннор-Лисенко грала в опері Оксану. Письменниця О. Пчілка (мати Л. Українки), також учасниця вистави згадувала, що малюючи постать Оксани у повісті «Ніч перед Різдвом», Гоголь уявляв собі саме таку полтавську дівчину-«чарівниченьку»[9, 4].

Не оминув своєю увагою колоритну повість Гоголя і видатний композитор П. Чайковський. Одним із багатьох творів композитора, у якому він звертається до України, її мальовничої природи, звичаїв українського народу, пісенності, традицій, говору стала його коміко-фантастична опера «Черевички». Різноманітна палітра жанрів української народної музики: від танцювальних (гопак у сцені Чорта і Солохи) до епічних (дума в основі арії Вакули «Слышит ли девица сердце твое...») була майстерно використана автором[14, 42].

Опера Чайковського у першій своїй редакції 1874 року називалася «Коваль Вакула». У Москві цей твір ставився 18 разів. Нову редакцію автор створив у 1885 році, додавши пісеньку «Шкільного вчителя», арію Вакули «Слышит ли девица», куплети Світлішого та дещо спростивши елементи музичного полотна. Свою сучасну назву «Черевички» опера отримала у другій, остаточній редакції. 19 січня 1887 року під керівництвом самого П. Чайковського вона була вперше поставлена у Большому театрі. Цей твір відкрив лірико-комічний жанр у російській класиці, будучи навіть у творчості композитора найбільш світлим оперним твором.

Саме з прем'єри опери «Черевички» почалася систематична діяльність Чайковського у якості диригента. А на пам'ять про його дебют як оперного диригента у нього зберігся чудовий сувенір – срібні черевички. На них викарбувані основні музичні теми головних дійових персонажів опери. У наш час ці черевички зберігаються у Клинському музеї, у кабінеті-гостьовій композитора[14, 44].

Повість Гоголя, опублікована у 1832 році у збірці «Вечори на хуторі поблизу Диканьки», давно хвилювала і видатного російського композитора М. Римського-Корсакова. Але він вважав, що не має права братися за

розробку цього сюжету, оскільки він вже був використаний у опері П. Чайковського «Черевички». Коли у 1893 році Чайковський помер, Римський-Корсаков вже не вважав себе зв'язаним ніякою моральною відповідальністю.

Він замислив свою оперу інакше, ніж Чайковський – не у лірико-побутовому плані, а у казковому, з використанням фантастичного елементу. Також композитору хотілося пов'язати сюжет своєї опери із старовинними язичницькими повір'ями, які отримали своє відображення в обрядовому боці селянського побуту. Підсилив Римський-Корсаков і риси фантастики, поєднаної із зображенням сил природи[14, 47].

Опера була почата навесні 1894 року, а у наступному році закінчена. Надана дирекції Маріїнського театру у Петербурзі, вона була затримана цензурою, оскільки серед дійових осіб знаходилася цариця(у повісті Гоголя Катерина II), а представників сім'ї Романових тоді заборонялося зображати на оперній сцені. Все ж композитору вдалося обійти супротив цензури і опера була виконана у Маріїнському театрі 23 листопада (10 грудня) 1895 році.

«Бувальщиною-колядкою» назвав Римський-Корсаков свою оперу «Ніч перед Різдвом». А почав він її з епіграфу: «Казка-складка, пісня-бувальщина». Тим самим, композитор неначе підкреслив, що його твір носить казково-фантастичний характер, а музика пронизана пісенністю, пов'язаною із старовинними українськими і російськими обрядами. Завершується опера епічним хоровим фіналом, який композитор назвав «Пам'яті Гоголя». Музика фіналу нагадує російські народні величальні пісні[14, 48].

У XX сторіччі, коли почав розвиватися кінематограф, твори Гоголя багаторазово екранізувалися. Так, у 1913 році вийшов на екрани Російської імперії німий художній фільм В. Старевича «Ніч перед Різдвом». Це була перша відома екранізація повісті Гоголя, яка зберігала букву та дух літературного першоджерела. У цьому фільмі режисер об'єднав в одному

кадрі акторську гру і анімацію – у сценах з галушками у Пацюка і там, де Чорт зменшується та ховається у кишеню до Вакули.

Як свідчили відгуки кінематографічних критиків: *«...Ніч перед Різдвом»(за Гоголем) – дуже добре поставлена кіноп'єса, проте, не позбавлена недоліків там, де фігурують народні групи. Усі артисти взагалі добре виконують свої ролі. Неможливо не відзначити грим та гру пана Мозжухіна у ролі Чорта. Менш вдалі фантастичні картини польоту Солохи на мітлі і Вакули на Чортові, але ефективний трюк із зменшенням Чорта цілком вдався. Картина матиме успіх в Росії (Російській імперії) як жива ілюстрація до літературного твору, знайомому всій російській публіці...»* [27, 15].

Через те, що у Російській імперії існувала цензурна заборона на зображення (за виключенням особливих випадків) у кінофільмах осіб із царської династії, ввести у фільм роль імператриці Катерини II В. Старевичу не вдалося, тому замість неї цариціні черевички Вакулі віддає князь Потьомкін.

Набагато пізніше, у 1951 році був знятий радянський повнометражний мультфільм «Ніч перед Різдвом» за повістю Гоголя у стилі традиційної анімації. Створений він був на московській студії Союзмультфільм сестрами Брумберг. Для створення даного фільму використовувалося ротоскопіювання – анімаційна техніка, при якій мультфільм створюється шляхом окреслення кадру за кадром натурного фільму (з реальними акторами та декораціями). Спочатку заздалегідь знятий фільм проектувався на кальку і вручну вимальовувався художником; зараз для цих цілей активно використовується комп'ютер[16, 40].

Через десять років (у 1961-му) за повістю Миколи Васильовича Гоголя «Ніч перед Різдвом» із циклу «Вечори на хуторі біля Диканьки» був знятий однойменний художній фільм. Режисером картини став видатний «майстер кіноказки» Олександр Роу, якого маленький глядач знає за його фільмами-

казками «Нові пригоди Кота у чоботях», «Варвара-краса, довга коса», «Королівство кривих дзеркал», «Морозко», «Фініст - Ясний Сокіл» тощо.

Талановиті, прекрасно підібрані актори (Л. Мизнікова, Ю. Тавров, О. Хвиля, Л. Хітяєва, Г. Міляр та інші) розігравали на екрані казкову історію, що сталася на українському хуторі поблизу Диканьки в ніч перед Різдвом. Чудернацьке поєднання різдвяної фантазмагорії і ексцентричної казки робить цей фільм незабутнім видовищем.

Дія розгортається і у Малоросії, у селі Диканька, і у петербурзькому палаці російської імператриці. Коваль Вакула розгнівив самого Чорта: він так зобразив у церкві його образ, що сміялися навіть мешканці пекла. Мати Вакули, Солоха, вважається відьмою і любить політати на мітлі. Кохана дівчина Вакули, Оксана, вимагає собі у подарунок на Різдво черевички, які носить сама імператриця. Тільки тоді вона дасть згоду вийти заміж за хлопця.

Чорт обіцяє допомогти Вакулі дістати черевички з ніг імператриці, але тільки якщо коваль запродасть йому свою душу. А часу до Різдва залишається зовсім небагато. Та хитрий Вакула, осідлавши Чорта, привіз своїй коханій Оксані черевички із самого «стольного граду Санхть-Петербурху»[12, 37].

Коли вирішили екранізувати «Ніч перед Різдвом», то почули від чиновників категоричну відмову. І не дивно, адже з такою назвою про фільм можна було відразу забути. Але Роу вирішив змінити назву. Картину назвали як і збірник оповідань Гоголя «Вечори на хуторі біля Диканьки». Зйомки проходили у березні 1961 року. Зимову натуру знімали під містечком Кіровськ Мурманської області, де було побудовано українське село. У масових картинах приймали участь місцеві мешканці. Саме вони у грудні 1961 році стали першими глядачами фільму у місцевому Палаці культури [18, 8].

Отже, ніколи не буде вичерпаною неперевершена Гоголівська проза. Її колорит, самобутні мотиви та яскрава насиченість дією завжди будуть актуальними серед митців візуальних видів мистецтва в усі часи. Будь-яка

екранізація, сценічна чи музична інтерпретація літературного твору Миколи Васильовича Гоголя «Вечори на хуторі біля Диканьки» є переконливим прикладом популярності його творчості, привертаючи увагу до автора як до унікального письменника свого часу.

1.3 Письменницька спадщина М. В. Гоголя на українській балетній сцені XX-XXI століття

Для сучасних українських хореографів, так само як і для їхніх попередників, літературна спадщина видатного письменника М. В. Гоголя продовжує залишатися невичерпним джерелом сценічного натхнення. Як справедливо зазначала відомий вітчизняний мистецтвознавець М. Загайкевич, *«широкий образний діапазон його творів, глибоке вкорінення в український ґрунт, органічне поєднання лірики з тонким гумором, побутових замальовок з фантастикою – розкриває великі можливості для виникнення оригінальних, національно-забарвлених і водночас ефектних, привабливих для глядацької аудиторії балетів»* [30].

На українській балетній сцені одним з перших в останній чверті XX століття до літературного доробку М. Гоголя в якості джерела балетної вистави звернулися постановники Київського театру класичного балету Укрконцерту під керівництвом відомих українських хореографів В. Вронського та Г. Березової. У 1981 році ними було створено одноактний балет на музику композитора О. Рябова *«У Солохи»* за мотивами повісті Гоголя «Ніч перед Різдвом».

У 1993 році у Національній опері України відбулася прем'єра балетної вистави «Ніч перед Різдвом» на музику композитора Є. Станковича. Балетмейстером став В. Литвинов. Відображаючи лібрето В. Литвинова і О. Белінського, композитор в одному ряду з етнографічними картинами життя селян і святкуванням Різдвяної ночі з щедрівками, колядками і фольклорною грою «Коза» ввів у драматургічну дію містичні образи зірок,

місяця, нечистої сили, епізод польоту сміливого коваля Вакули до цариці Катерини[32].

Видатний український композитор Є. Станкович, маючи значний досвід у жанрі балету (на той час це були вистави «Ольга» і «Прометей»), до реалізації свого задуму підійшов з чіткими естетичними критеріями та власною концепцією. Зважаючи на те, сюжет повісті не знайшов свого повного втілення в оперному жанрі у плані видовищності і театральності, композитор вперше в українській музиці звернувся до такого жанрового різновиду, як балет-пастиччіо, що дозволило йому вільно оперувати різними стильовими пластами як у музиці, так і в хореографії - від відвертого гротеску, пародії - до тонкої натхненної лірики[32].

Розпочинається балет «Ніч перед Різдвом» з великої інтродукції, де композитор експонує тематизм усіх персонажів майбутнього дійства. Однак інтродукція – не лише своєрідний парад героїв вистави: слухач «націлюється» на сприйняття дії через призму гумору, іронії, сарказму. Чудово гармонує з музикою оформлення художника-постановника вистави М. Левитської.

Постановник балету Віктор Литвинов – самобутній український хореограф, у творчому доробку якого постановка балетів «Горбоконик» Р. Щедріна, «Панянка і хуліган» Д. Шостаковича, «Мауглі» О. Градського у Київському академічному театрі опери та балету для дітей та юнацтва; «Дон Кіхот» Л. Мінкуса, «Спляча красуня», «Лускунчик» П. Чайковського, «Попелюшка» С. Прокоф'єва, «Вікінги» Є. Станковича, « Жар-Птиця» І. Стравінського у Національній опері України. Здійснивши постановку балету «Ніч перед Різдвом», балетмейстер переконливо засвідчив свою велику зацікавленість сучасною балетною музикою[32].

Балетмейстерську роботу Литвинова було оцінено тогочасними театральними критиками досить високо. Видатний український театрознавець Ю. Станішевський писав: *«В. Литвинов... пішов на сміливий експеримент. Його захопила іскриста атмосфера колоритної комедійної*

вистави, яку він вирішив дуже винахідливо, з почуттям м'якого гумору, окресливши свіжими хореографічними засобами гоголівських персонажів, уважно вслухаючись в музичні характеристики героїв і створивши виразні танцювальні образи кожного з них» [32].

Всім персонажам балетної постановки В. Литвинов знайшов чіткий пластичний малюнок, успішно розвиваючи його протягом усього спектаклю. У першій картині народні масові сцени святкування Різдва, за принципом полярності й контрастності розгортання дій, змінювалися комедійними жанровими епізодами, у який яскраво розкривалися образи героїв Гоголя: пихатого Голови (С. Серков), полохливого Дяка (Ю. Тарасов), розважливого Чуба (Д. Клявін), відважного і запального Вакули (А. Козлов), ніжної красуні Оксани (О. Філіп'єва). Окремим, суто вставним номером, сприймається проїзд запорожців, які прямують до Петербургу, аби розповісти цариці про свої турботи[32].

Друга картина повністю присвячена експозиції образів Оксани та Вакули. Епізод Оксани з люстерком змінюється ліричним дуетом з Вакулою, поставленим за кращими зразками класичного танцю, забарвлений елементами українського хореографічного фольклору. Щирість діалогу раптово змінюється забаганкою Оксани, яка, аби випробувувати почуття коханого, вимагає неможливого: таких черевичків, у яких ходить сама цариця. Кожна танцювальна мізансцена балетної постановки була підпорядкована *«виявленню мінливих настроїв і щирих почуттів Оксани та глибокому романтичному кохання благородного коваля, готового виконати будь-яку примху нареченої»*[32].

З режисерською майстерністю В. Литвинов об'єднує окремі епізоди кожної картини навколо певного персонажу. Так, початок третьої картини повністю побудований на витівках Чорта, який гасав поміж зірками, аби допекти усім людям, які радісно очікували на Різдво, та викрав Місяць. Вкриті темрявою, блукають вулицями села Чуб, Голова та Дяк. Для кожного з них балетмейстер знаходить індивідуальну пластичну характеристику.

А далі у розвитку подій ініціатива повністю переходить до Солохи. З кожним із залищальників вона спілкується відповідно до його характеру. Тому такі різні за своєю пластикою дуети Солохи з Чортом, Чубом та Дяком. *«Дуже вдало розробив балетмейстер образ гордовитої і власної Солохи, – зазначав Ю. Станішевський, – який по-різному трактували дві дуже не схожі за акторськими індивідуальностями яскраво обдаровані танцівниці Т. Андрєєва та І. Бродська. Відповідно до музичної драматургії він показав характер Солохи у розвитку, щедро розцвітивши його гумористичними й підкреслено сатиричними деталями»*[32].

Засмучений забаганкою Оксани, повертається додому Вакула і, побачивши лантухи, виносить їх на вулицю, щоб відвезти до млина. А у цей час весела юрба парубків та дівчат вирішує подивитися, що ж наколядував коваль. Із лантухів повискакували залищальники Солохи. Молодь розбіглася. Та Вакула встиг схопити Чорта. Згадавши забаганку Оксани, вирішив використати нечисту силу. Він наказує Чорту летіти до Петербургу.

Із яскравим гумором балетмейстер В. Литвинов побудував сцени у царському палаці, коли у розпалі балу з колосників до залу спускався трон з імператрицею Катериною II. Технічно складну партію правительки, де цікаво поєднувалися сучасна і модерна хореографія, з вишуканою грацією виконала балерина І. Дворовенко. *«Її цариця Катерина, – відзначали балетознавці, – яка серед розкішних, сяючих позолотою декорацій і костюмів танцювала зі своїми фаворитами і коханцями, віддаючи перевагу Потьомкіну, відкрила нові, несподівані грані ліричного таланту артистки»*[32].

Так, у відповідності з гоголівським сюжетом розвивається дія балету «Ніч перед Різдвом». Такий наскрізний розвиток і контрастна зміна епізодів надають виставі драматургічної завершеності. Цілком умотивований щасливий фінал: тут балетмейстер-постановник подає і масові сцени, і ліричний дует Оксани і Вакули, і танець сніжинок. Остання заставка оформлення – сільська церква, де має відбутися вінчання: лунає весільний передзвін.

У сценографічному рішенні вистави надзвичайно оригінально поєднувалися поетична умовність і побутово-етнографічна образність, майстерне відтворення національного колориту українського села і помпезне оздоблення імператорського палацу. Хореограф і сценограф вдало використали виражальні засоби кіно: напливи, стоп-кадри, монтаж епізодів, досягаючи тим самим яскравого комічного ефекту і оригінального розв'язання фантастичних і гумористичних епізодів[32].

У 2008 році, відзначаючи 200-ліття від дня народження М. В. Гоголя, митці ще раз звернулися до балету Є. Станковича «Ніч перед Різдвом». У новій постановці був більш підкреслений саме фантазійно-іронічний елемент (жанр тепер визначається як балет-фантазія). У листопаді 2015 року балет-феєрію Є. Станковича «Ніч перед Різдвом» за мотивами М. Гоголя було оновлено. Модернізована В. Литвиновим постановка отримала назву «Вечори на хуторі біля Диканьки». Нове прочитання балету торкнулося всіх складових вистави: костюмів, декорацій, виконавців головних партій та музичного полотна.

«Щодо музики балету, - зазначав у критичних відгуках рецензент І. Шевчук, - то цілком мотивованим було використання у ній улюблених народних тем «Щедрик», «Радуйся, земле». Деяко несподіваним, навіть епатажним, було цитування більш сучасних популярних творів, але кожна з цих мелодій мала свою драматургічну функцію.

Кожен образ мав свій лейтмотив і характер. Так, щоб підкреслити психологічні риси Солохи, композитор ввів у партитуру саксофон, для незграбного Чуба – «баси гудуть»; а щоб передати всю підступність і нещирість челяді у палаці цариці у полонезі з'явився «саркастичний підтекст». І в якості контрасту – чудовий ліричний український мелос для образів Оксани та Вакули [32].

Вистава за мотивами повісті Гоголя створена також у Дніпропетровському академічному театрі опери та балету. Балет у двох діях «Ніч перед різдвом» поставив балетмейстер Олег Миколаїв на музику та

аранжування Віталія Калинівського. Гоголівський сюжет залишився незмінним, а все інше: хореографія, сценографія, декорації, костюми – ексклюзив та прояв фантазії й майстерності постановників та виконавців.

Хореограф Олег Гончарик разом з режисером-постановником В'ячеславом Жилою, композитором Іваном Небесним та сценографом Мар'яном Савіцьким створили музичну комедію «Ніч перед Різдвом» для Тернопільського академічного обласного українського драматичного театру імені Т.Г.Шевченка.

На сцені Чернігівського обласного академічного музично-драматичного театру ім. Т. Г Шевченка, Заслужений артист України Андрій Бакіров та балетмейстер Катерина Гриськова створили музично-хореографічну комедію «Ніч перед Різдвом», захоплюючи глядача ритмами хореографічних композицій; вражаючи енергетикою молодечого завзяття та колоритними сценічними образами, створеними яскравим акторським ансамблем. У виставі майстерно переплітаються картини з життя тогочасного українського села з давніми легендами, комічне з фантастичним, уявне з реальним. Вражають хореографічні сцени, наповнені енергією молодечого завзяття та колоритом сценічних образів[30].

Сюжети «Вечорів на хуторі біля Диканьки» є популярними також серед аматорських колективів. Так, в Маріупольському державному університеті відбулась прем'єра музичної комедії «Вечори на хуторі біля Диканьки», яку приготували студенти факультету іноземних мов та театральном-музичний колектив «Tallent». У Палаці культури і мистецтв Луганської області в 2019 році був представлений театралізований новорічний концерт під назвою «Вечори на хуторі Рубіжне». В програмі приймали участь одразу три Народних колективи Палацу культури: Народний хор ветеранів «Червона калина», Народний хор народної пісні та Народний оркестр народних інструментів.

Відтворювали атмосферу українського вертепу та доповнювали програму сценками з новорічного твору Гоголя «Вечори на хуторі біля

Диканьки» артисти Народного театру музичної комедії та театральної студії «Galley Mask». Хореографічні номери виконували студія естрадної пісні та танцю «Модус», зразковий вокально-хореографічний ансамбль «Ладушки», народний ансамбль танцю «Барвінок», хореографічна студія «Ліберті». Глядачі залишили захоплені відгуки про програму заходу та отримали чудові враження від побаченого[30].

Отже, будь-яка екранізація, сценічна чи музична інтерпретація літературного твору Миколи Васильовича Гоголя «Ніч перед Різдвом» популяризує його творчість, привертає увагу до автора, як до унікального письменника свого часу. Хоча існує велика кількість хореографічних картин, балетів та окремих номерів за цим твором, кожен з них є унікальним та самобутнім. Кожен режисер, хореограф, сценарист по-особливому передає зміст твору, зображає характер та внутрішній світ героїв; за допомогою декорацій та сценічного простору передає атмосферу українського села, Різдвяного вечора, простодушності та щирості українського народу.

Висновки до першого розділу

1. Досліджено, що Микола Васильович Гоголь був постаттю, яка залишила величезний слід як в українській, так і в російській літературах. Феномен літературної спадщини М. Гоголя полягає у тому, що він поєднує у своїх творах елементи християнського вчення українців та енциклопедичного етнографічного матеріалу, висвітлюючи цим ментальні особливості українського народу. Письменник належить до ряду митців у області літератури, які зіграли важливу роль у переосмисленні національної самобутності українського народу.

Слава Гоголя-письменника почалася зі збірки «Вечори на хуторі поблизу Диканьки». Серед повістей циклу вирізняється повість «Ніч перед

Різдвом», де письменник широко використав український народний фольклор, різноманітні ситуації вертепної драми та фольклорно-казкові мотиви. Текст твору несе у собі народознавчі мотиви, описуючи традиції, звичаї та побут українців.

2. З'ясовано, що багато видатних композиторів використовували для своїх опер сюжет повісті М. В. Гоголя «Ніч перед Різдвом», що яскраво підкреслює художньо-образне багатство літературної першооснови твору. До цього твору зверталися: композитор М. Лисенко (опера-колядка «Різдвяна ніч»); П. Чайковський (коміко-фантастична опера «Черевички»); М. Римський-Корсаков (опера «Ніч перед Різдвом»).

Твори Гоголя багаторазово екранізувалися. Першою відомою екранізацією повісті Гоголя став німий художній фільм В. Старевича «Ніч перед Різдвом» (1913 рік); радянський повнометражний фільм «Ніч перед Різдвом» у стилі традиційної анімації, створений сестрами Брумберг (1951 рік); однойменний художній фільм О. Роу (1961 рік).

3. Проаналізовано, що на українській балетній сцені одними з перших до літературної спадщини М. Гоголя звернулися постановники Київського театру класичного балету Укрконцерту під керівництвом відомих українських хореографів В. Вронського та Г. Березової (одноактний балет «У Солохи», 1981 рік); балетмейстер В. Литвинов та композитор Є. Станкович для Національної опери України (балет «Ніч перед Різдвом», 1993 рік).

До 200-ліття від дня народження М. В. Гоголя до балету Є. Станковича «Ніч перед Різдвом» звернулися у 2008 році. Модернізоване оновлення балетмейстером В. Литвиновим цього балету відбулося у листопаді 2015 року.

За мотивами повісті М. Гоголя «Ніч перед Різдвом» був створені балети у Дніпропетровському академічному театрі опери та балету; для Тернопільського академічного обласного українського драматичного театру імені Т. Г. Шевченка; на сцені Чернігівського обласного академічного музично-драматичного театру ім. Т. Г. Шевченка тощо.

Велика кількість професійних і аматорських хореографічних колективів звертаються до цього популярного твору, а саме: музична комедія «Вечори на хуторі біля Диканьки» у Маріупольському державному університеті; театралізований новорічний концерт «Вечори на хуторі Рубіжне» у Палаці культури і мистецтв Луганської області тощо. Існує велика кількість хореографічних картин, балетів та окремих номерів за цим твором і кожен з них є оригінальним та самобутнім.

РОЗДІЛ 2. Художні особливості творчого проекту «Сучасний світ Миколи Гоголя: хореографічна постановка «Ніч перед Різдвом»

2.1. Лібрето та дійові особи, їх характеристика

Ніч перед Різдвом. У селі панував передсвятковий настрій: молоді дівчатка ворожили на нареченого, а парубки саме збиралися вже йти колядувати. Кумасі також, як велося з давніх-давен, зібрались попліткувати про односельців, кожному дати свою пораду.

Небо було усіяно зорями, які освітлювали всю Диканьку. Раптом із труби однієї хати на мітлі вилетіла Відьма (а була це молодиця Солоха) та й почала збирати з неба зірки. Недалеко від неї з'явився Чорт, який намагався вкрати місяць. Коли у нього це вийшло, він заховав його собі у кишеню. І тут же над Диканькою запанувала темрява: нічого не було видно - ні стежок, ні хатинок... А на вулиці здійснюлася сильна завірюха!

А в той час, у Чуба в хаті перед дзеркалом сиділа його донечка-красуня Оксана. Вона милувалась собою, крутилась перед дзеркалом, наспівуючи пісні. Дівчина не одразу помітила, як коваль Вакула зайшов до хати і зачаровано спостерігав за нею. Хлопець давно вже кохав Оксану, серце було його сповнене любові та ніжності до неї. Проте, норовлива красуня над ним насміхалася та ухилялася від його залищань. Парубок був готовий стерпіти все, лиш би тільки Оксана стала його коханою дружиною.

Вакула говорить дівчині слова про красу її неймовірну, на що у відповідь отримує лише гордий та непокірний погляд Оксани. До хати забігають подружки, щоб готуватися йти колядувати. Перед виходом дівчата красуються одна перед одною хто яскравою хусткою, хто новими чобітками. Вакула осторонь спостерігає, а Оксана вирішує упевнитись, чи готовий парубок здійснити її забаганки. Вона при всіх, хто був у хаті, ставить перед Вакулою умову: якщо він привезе їй черевички, які сама цариця носить - то вона вийде за нього заміж. Розгублений та пригнічений примхою Оксани, Вакула покидає оселю та йде додому...

А у цей час Чорт зронив місяць, він піднявся до неба та освітив усю Диканьку. Заметіль на вулиці потроху стала стихати.. Молоді парубки та дівчата розпочали колядування. Під вікнами співали пісень односельцям, на що отримували солодкі дарунки...

Стояв Святий вечір... Поки молодь колядувала, в гостях у Солохи був Чорт. Подобалась Солоха йому, крутився біля неї і так, і сяк. Раптом у двері хтось постукав. Наляканий Чорт почав у паніці бігати по оселі та шукати, де можна було б заховатися. Солоха загорнула його у мішок та пішла відкривати.

Коли вона відкрила двері, то побачила нового гостя. То був сільський Голова, який також упадав за веселою жіночкою. Вони круtilись та витанцьовували один перед одним - Солоха могла запаморочити голову кому завгодно! Але їхнє веселе побачення невдовзі обриває новий гість. Солоха знову у той же мішок заховала пана Голову та й побігла відчиняти двері.

На цей раз у гості на вогник завітав дяк Осип Микифорович, який просто божеволів від краси колоритної Солохи. Він розповідав їй, де він сьогодні був та чим займався, намагаючись доторкнутися до Солохи, та і його прийшлося ховати у мішок, бо хтось знов постукав у двері.

Це був син Солохи Вакула, який був зажурений після Оксаниних умов та відмов. Побачивши величезні мішки, хлопець подумав, що вони зі сміттям та й він рішив їх викинути. Вакула настільки зневірився, що Оксана буде його дружиною, що йому хотілося іти світ за очі. Та по дорозі він виявляє у себе у мішку Чорта і розуміє, що той його і доставить у Петербург до самої цариці. Погрожуючи Чорту хрещенням, Вакула примушує таки того здійснити його забаганку.

Гуляння на селі були у самому розпалі! Красуні-дівчата з молодими парубками колядували, грали в сніжки, каталися на санях. Та ось Оксана раптово дізнається, що Вакула зник. Кумасі з довгими язиками починають пускати плітки по селу, що коваль Вакула повісився, утопився, удавився!

Коли головна героїня дізнається про це, їй стає до сліз жаль Вакулу. Вона раптом розуміє, що по-справжньому кохає молодого коваля.

Поки все село обговорювало смерть Вакули, він дістався до Петербургу до самої цариці і попросився з козаками піти до неї на прийом. Вона була незрівнянна; у палаці панувала святкова атмосфера балу. При нагоді коваль таки попросив царицю черевички. Вражена його сміливістю, вона таки дала йому свої черевички.

Отож, Вакула таки виконав забаганку Оксани і з'явився до неї з подарунком. Оксана, яка зрозуміла, що кохає коваля, дала згоду вийти за нього заміж і не потрібні їй були вже ті черевички. Підійшовши ближче, коваль Вакула взяв її за руки. Оксана опустила очі вниз... Розцвіла... Вакула поцілував її – і дівоче обличчя стало щасливе.

Характеристика головних героїв

Оксана - дочка Чуба, самовпевнена дівчина, егоїстична та безмежно закохана у себе. Інколи бувало, що не отримавши взаємності від Оксани, хлопці просто йшли до інших, менш вимогливих і примхливих дівчат. Вона себе дуже любила, любила милуватися своєю красою, могла годинами крутитися перед дзеркалом і дивитися на свою вроду.

Була Оксана примхлива, розпещена та гонорова дівчина. Вона любила грати в ігри, танцювати, співати, жартувати. В компанії поводила себе як сама красива дівчина на селі і зовсім не була налаштована на докучливі балачки з ковалем Вакулою. Вважала, що всі повинні захоплюватися її красою, а парубки повинні виконувати всі її примхи та забаганки. Коли почула плітки про те, що коваль Вакула помер, зрозуміла, що по справжньому його кохає. Стала ніжною та податливою, гарною матір'ю та господинею.

Коваль Вакула – справжній український чоловік: здоровий, міцний, сильний і мужній хлопець. Він був дужим ковалем, майстром на всі руки, чудово малював. Його малюнки були на релігійні теми, ними захоплювалась уся Диканька. Він поєднував у собі такі риси характеру як: відповідальність і

веселість, міг бути сильним і ніжним, справжній господарем і на підйом легким.

Із самого дитинства він допомагав своїй матері по господарству. В селі він мав повагу серед народу. В нього була проста душевна організація, він не літав десь у хмарах. Мав досить сильний та твердий характер, але був досить відкритою людиною. Виконав забаганку Оксани, бо кохав її до нестями і ніколи не здавався перед труднощами.

Солоха - одна із головних персонажів. Вдова. Була матір'ю коваля Вакули. Дуже хитра, підступна, лицемірна. Солоха приваблива, любить спілкування із чоловіками заради того, аби задовольнити свої примхи. Будучи відьмою, уособлювала в собі темну силу. Кланялась вона тільки багатим, у кого було велике господарство, бо хотіла прибрати його до своїх рук. У своїй голові вона вже бачила, як буде там господарювати і що то все її. Так і манила вона чоловіків своїм шармом, поєднуючи у собі кокетку і вправну сільську бабу, яка могла на мітлі літати над селом.

Чорт – казковий персонаж, представник нечистої сили, якому притаманні такі риси, як: хитрість, підступність, винахідливість. Мав розум, але був боягузом. У Чорта лишилася лише одна ніч, коли б він зміг «вештатись» по всьому світу і вчити своїм грішним справам усіх добрих людей. Він був дуже мстивий і прибудь-якій нагоді починав підступно діяти. Головною метою Чорта була помста ковалю Вакулі за те, що той намалював його у церкві таким гидким, що усі плювалися, проходячи мимо. Полюбляв ходити у гості до Солохи. Подобалось йому пококетувати, по загравати з нею. У творчому проекті зображений як веселий пустун, негативних емоцій не викликає.

Дяк - Осип Микифорович, священнослужитель. Та хоч і служив він церкві, все одно любив випити, заглянути до Солохи у гості. Дружив він переважно із заможними хуторянами. Завжди хотів здаватися поважною і солідною людиною. Але по іронії долі, як і всі залицяльники Солохи,

потрапив у мішок. Коли вибрався звідти, все ж хотів зберегти свою честь та гідність.

Пан Голова - родич Дяка, дужий, мужній чоловік. Був заможний козак, якого усі поважали. Проте, був лінивий та важкий на підйом. Досить впертий та самовпевнений. Любить випити, покурити табаку та зазирнути до «розкішної» Солохи. Також опинився у мішку.

Цариця – ключова постать у цій історії, хоч і з'являється у кінці. Вона гарна, врівноважена та добра. Дякуючи саме її допомозі ковалю Вакулі, ця Різдвяна історія отримала щасливий кінець.

2.2 Ідейно-тематичний аналіз творчого проекту «Сучасний світ Миколи Гоголя: хореографічна постановка «Ніч перед Різдвом»; форма, жанр, стиль хореографічної постановки

Тема: кохання, показ життя простого українського народу;

Ідея: показати життя гідної людини, як зазначав сам Микола Васильович Гоголь у своїй повісті «Ніч перед Різдвом»;

Надзавдання: показати глядачеві одну дуже просту філософську істину у жартівливій формі - треба мирно жити та з повагою і любов'ю ставитися один до одного і до своїх близьких.

Конфлікт: у данній постановці він будується на основі двох ліній сюжету - Вакула й Оксана; Вакула і Чорт.

Наскрізна дія: кохання головних героїв Оксани та Вакули;

Час дії: відбувається у ніч перед Різдвом;

Місце дії: Село Диканька, Полтавської губернії;

Форма: у постановці наявні дуетні та масові форми;

Стиль: народна, сучасна, історико-побутова, бальна та стилізована хореографія;

Жанр: лірико-комедійний.

2.3. Композиційно-архітектонічна будова та сценарно-композиційний план

Хореографічна драматургія постановки

Експозиція: Різдвяний вечір. Знайомство головних героїв з глядачами.

Поява на сцені подружок та безпосередньо Оксани.

Зав'язка: Прихід Вакули до Оксани з наміром одружитися, на що отримує ультиматум, Вакула повинен знайти їй черевички, яка сама цариця носить. Оксана його проганяє. Вакула зажурений йде геть.

Етапи розвитку дії:

1. Хата Солохи, де вона по черзі відбуває гостей, ховаючи їх у мішки;
2. Прихід Вакули додому та рішення знайти Чорта, щоб полетіти до цариці в Петербург за черевичками.
3. Масові гуляння, молодь колядує.
4. Вакула знаходить Чорта та заставляє, щоб він на своїй спині полетів з ним до цариці.

Кульмінація: Вакула таки прилітає до цариці та отримує своє - черевички. Оксана в цей час, дізнається, що Вакули більше немає та починає журитися.

Розв'язка: Вакула летить до Диканьки та приносить Оксані ті самі черевички. Оксана розуміє, що насправді кохає Вакулу і не треба їй вже ті черевички, вона приймає його.

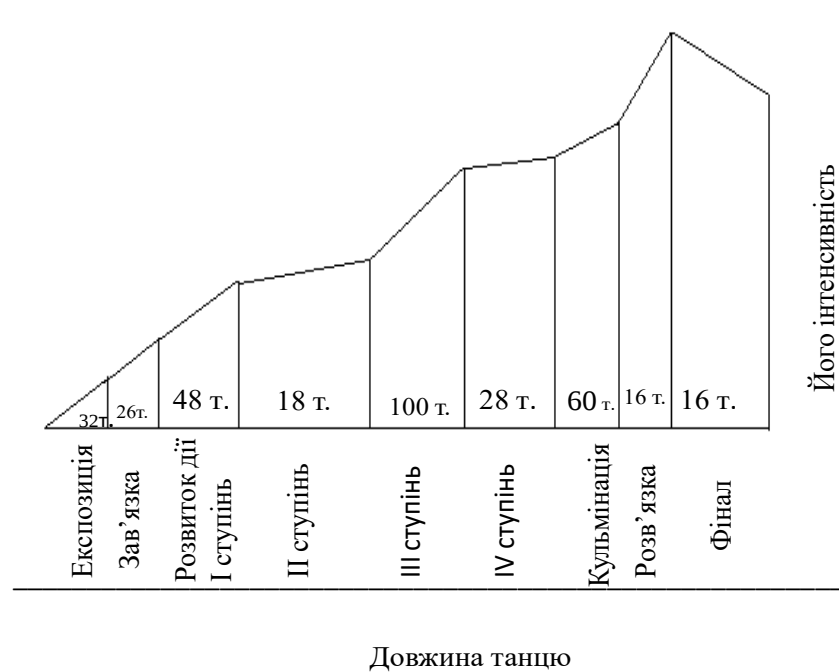
Фінал: масове гуляння всіх героїв.

Музична драматургія проекту

Основні частини	Такти
<i>Експозиція</i>	<i>32 такти</i>
<i>Зав'язка</i>	<i>26 такти</i>
<i>Розвиток дії</i>	<i>I ступінь – 48 тактів</i> <i>II ступінь – 18 тактів</i> <i>III ступінь – 100 тактів</i>

	IV ступінь - 28 тактів
--	-------------------------------

Сценарно-композиційний план

Епізоди:

1. «Знайомство»

Знайомство глядача з усіма героями. За тривалістю цей епізод триває 1,33 хв. В ньому приймають участь:

- Солоха - Журавель Ольга Сергіївна;
- Чорт – Гламазда Олександр;
- Оксана – Козирева Оксана;
- Вакула – Гончар Дмитро;
- Подружки Оксана – Бондаренко Дар'я, Кондратенко Вікторія, ;
- Молоді парубки – Сокол Олексій, Ковбасюк Максим;
- Дяк – Піщиков Вадим;
- Пан голова – Камінський Максим;

- Придворні дами - Кириченко Тетяна, Терещенко Ярослава;
- Цариця – Кортєва Даша.

2. «Чарівна Оксана та її подружки»

Поява на сцені Оксани та її подружок, які захоплюються як своєю красою, так і красою головної героїні. Цей епізод триває 1 хвилину 36 секунд. У ній приймають участь:

- Оксана – Козирева Оксана;
- 2 подружки Оксани – Бондаренко Даша, Кондратенко Вікторія.

3. «Гуляння – залицяння»

Масові гуляння дівчат з хлопцями і безпосередньо Оксани з Вакулою. Наприкінці цього епізоду Вакула розповідає про свої почуття до Оксани та що хоче бачити її своєю дружиною, на що отримує відмову. За тривалістю цей епізод триває 1 хвилину 37 секунд. Учасники:

- Молоді парубки - Сокол Олексій, Ковбасюк Максим;
- Дівчата - Бондаренко Даша, Кондратенко Вікторія;
- Вакула - Гончар Дмитро;
- Оксана - Козирева Оксана.

4. «Чорт і Солоха»

Хата Солохи, де вона гостинно відбуває чорта. А потім ховає його у мішок. Цей епізод триває 1 хвилину 36 секунд. У ній безпосередньо приймають участь:

- Солоха - Журавель Ольга Сергіївна;
- Чорт – Гламазда Олександр.

5. «Солоха та Пан Голова»

Солоха приймає у гості Пана Голову, який також попадає у мішок. Епізод триває 40 секунд. В ньому приймають участь:

- Солоха - Журавель Ольга;
- Пан Голова - Камінський Максим.

6. «Солоха та Дяк»

Солоха приймає у гості Дяка, який, як і Чорт і Пан Голова, опиняється у мішку. Цей епізод триває 1 хвилину. У ньому приймають участь:

- Солоха - Журавель Ольга;
- Дяк - Пищіков Вадим.

7. «Журба Вакули по Оксані»

Прихід Вакули, який журиться за Оксаною, до Солохи. Він забирає мішки із собою та йде геть. Цей епізод триває 30 секунд. У ньому приймають участь:

- Вакула - Гончар Дмитро;
- Солоха - Журавель Ольга.

8. «Колядування»

Колядування молодих дівчат та хлопців. Він триває 1 хвилину 28 секунд. У епізоді приймають участь:

- 4 подружки Оксани - Бондаренко Даша, Кондратенко Вікторія, Яцун Світлана, Велігорська Валентина;
- 4 парубка - Сокол Олексій, Пищіков Вадим, Ковбасюк Максим, Камінський Максим.

9. «Знахідка та рішення»

Вакула виявляє у мішку Чорта та наказує йому летіти у Петербург до цариці за черевичками. Цей епізод триває 26 секунд. У ньому приймають участь:

- Вакула - Гончар Дмитро;
- Чорт -Гламазда Олександр.

10.«Черевички»

Петербург, палац цариці. Вакула приїхав до цариці за черевичками і отримав їх. Цей епізод триває 1 хвилин 15 секунд. Учасники:

- Цариця - Кортєва Даша;
- Придворні дами - Терещенко Ярослава, Кириченко Тетяна;
- Вакула - Гончар Дмитро;
- Козаки - Сокол Олексій, Камінський Максим, Ковбасюк Максим.

11.«Журба»

Оксана почула у плітках, що Вакула загинув. Вона журиться. Цей епізод триває 1 хвилину 30 секунд. Герої, які приймали участь у цьому епізоді:

- Оксана - Козирева Оксана;
- Подружки Оксани - Кондратенко Вікторія, Бондаренко Даша.

12.«Прихід Вакули з черевичками»

Вакула таки приносить черевички Оксані, вона погоджується на його пропозицію вийти за нього заміж. Триває цей епізод 35 секунд. Учасники:

- Оксана - Козирева Оксана;
- Вакула - Гончар Дмитро;
- Подружки Оксани - Кондратенко Вікторія, Бондаренко Даша.

13.«Вона сказала – так!»

Фінал. Оксана сказала «так!». Масові гуляння. За тривалістю цей епізод триває 30 секунд. У ньому приймають участь:

- Оксана - Козирева Оксана;
- Вакула - Гончар Дмитро;;
- Солоха - Журавель Ольга;
- Дяк - Пищіков Вадим;
- Пан Голова - Камінський Максим;
- Чорт - Гламазда Олександр;
- Цариця - Кортєва Даша;
- Придворні дами - Терещенко Ярослава;
- Подружки Оксани - Кондратенко Вікторія, Бондаренко Даша;
- Молоді парубки - Сокол Олексій.

2.4. Характеристика музичної основи хореографічного твору та сценографія

У творчому проєкті «Сучасний світ Миколи Гоголя: хореографічна постановка «Ніч перед Різдвом» використана пісня, яку я знайшла в інтернеті. На превеликий жаль, ця чудова мелодія була без назви, що не дало нам можливості детально проаналізувати її авторів. Вона надихнула мене на створення саме цієї постановки. Я почула в ній щось загадкове, магічне і відштовхнулась від цього.

Я вважаю, що вона дуже гарно підкреслила у першій сцені таких героїв як Солоха та Чорт, адже саме ці персонажі є втіленням злого духу у постановці та і безпосередньо у повісті М. В. Гоголя. Вони хоч і належать до нечистої сили та все одно позитивні персонажі. Поступово музичний супровід із помірного переходить у жвавий, що дає гарний контраст. Також ця музика підкреслює таємничі риси характеру цих двох персонажів. Музичний розмір: 4/4. Темп: Помірний; Характер: таємничий.

У *другому* епізоді звучить пісня, яку виконала **Таїсія Повалій «Три зими»**. Це українська співачка, яка народилась у селі Шамраївка, Сквирського району, Київської області. Вона є народною артисткою України. Слова та музику написав український композитор-пісняр Константин Меладзе для мюзиклу «Вечори на хуторі поблизу Диканьки». Цю пісню я взяла як окрасу, вона дуже мелодійна та чарівна. Вона гарно розкрила образи самолюбивої красуні-Оксани та її подружок, підкреслила витонченість та красу головної героїні. Музичний розмір даної мелодії: 4/4; Темп: помірний; Характер мелодії: загадковий.

У *третьому* епізоді звучить пісня відомої української групи **Go-A «Соловей»**. Слова та музика цієї пісні належать українській співачці, уродженці міста Ніжина Катерині Павленко. Вона і є солісткою цього гурту. Саме ця пісня підкреслила колорит українського села та народних гулянь. Пісня не навантажена глибоким змістом, дуже танцювальна. Під неї я

побачила, як парубки гуляють з дівчатами, задивляються на них та залицяються. Також вона гарно підійшла під розкриття образів як Оксани, так і Вакули. Завдяки грайливій формі мелодії, що перепліталась з танцювальними рухами головних персонажів, вони чудово доповняли один одного. Музичний розмір даної композиції 4/4. Темп: жвавий; Характер мелодії: веселий, грайливий.

У *четвертому* епізоді звучить пісня українського гурту **Фолькнери** «*Щедрий вечір*». Засновники та виконавці цього колективу Володимир Муляр та Ярина Квітка. Вони мандрівники і збирають співочий фольклор не тільки в Україні, а й поза її межами.

Те, що цей гурт так популяризував українську музику, дає змогу ставити не тільки чисту народну хореографію, а й стилізацію. У моєму сучасному баченні, Солоха - це жінка-полум'я; це втілення злого духу, чогось відьомського. Тож і музика для неї мала б бути загадковою та таємничою. Тим більше, що у цьому епізоді вони взаємодіють з Чортом. Також хотілось поєднати вище зазначені характеристики з все ж таки українською музикою. Тому, коли я знайшла саме цю мелодію, я зразу відчула, що це саме те, що мені потрібно аби підкреслити як характер персонажів, так і атмосферу, яка витала в ту ніч перед Різдвом. Музичний розмір 4/4. Темп: швидкий. Характер мелодії: грайливий.

У *п'ятому* епізоді лунає пісня української народної фольк-групи **ОНУКА** «*Zenit*». За основу своїх композицій вони беруть народні мотиви і накладають на них електронну музику. Ця пісня про іншу сторону нашого світу і про химерну його частину. Чому саме ця пісня? Я її знала вже давно, колись я прочитала історію цієї пісні і там було розказано, що коли сонце досягало зеніту, тіні усі щезали, тобто людські страхи зникали. Навколишнє зупиняється на мить і у цій миті заховане щось дивовижне.

Отож, і я хотіла тим самим підкреслити ту мить, коли Пан Голова завітав до Солохи. В музиці присутні народні інструменти, які чітко підкреслюють колорит цього персонажу, української народної хатини та

справжнього Пана Голову. Музичний розмір – 4/4. Темп: помірно-швидкий. Характер мелодії: кокетливий, напористий.

У *шостому* епізоді лунає чудова радянська пісня *«Багато є дівчат хороших»*, яка народилася в Одесі, а українізував її український вокаліст, музикант, композитор, лідер гурту *Воплі Водоплясова - Олег Скрипка*. Підбираючи пісню під образ Дяка, я керувалась тим, що це персонаж, який млів від Солохи. Щоб це підкреслити, саме під цю музику я поставила танго - танець кохання. Кожен такт цієї мелодії неначе огортав кожен рух виконавців. Підкреслювали характер Дяка і рядки з пісні «Любов негадано нагряне, вкраде твій спокій і твій сон»; так йому подобається Солоха, що він ладен на все. Музичний розмір – 4/4. Темп: помірний. Характер мелодії: наростаючий.

Сьомий епізод починається з відомого твору *Миколи Леонтовича «Щедрівочка»*. у обробці *Олега Скрипки*. Ця пісня - справжній символ Різдва; вона відома не лише в Україні, а й на весь світ. Ця пісня символізує Різдво, тому не дивно, що я її обрала на епізод колядування дівчат та юнаків. Вона спокійна, священна та передає атмосферу та дух Різдва. Музичний розмір – 3/4. Темп: помірний. Характер мелодії: спокійний, святковий.

Восьмий епізод починається з пісні *Klaus Hallen Tanz Orchester «Die Moldau»*. На мій погляд, вона гарно характеризує століття у якому проходить бал та зустріч Вакули з царицею у Петербурзі. Музичний супровід ліг в основу вальсу, так як має музичний розмір $\frac{3}{4}$. Дана композиція відкрила образи придворних дам, вона їх возвеличувала та додавала їм шарму. вона Закінчується композиція такими хвилюючими акордами, що дає змогу глядачеві проникнутись питанням: - дасть цариця черевички Вакулі чи ні? Музичний розмір – 3/4. Темп: помірний. Характер мелодії: величний, урочистий.

У *дев'ятому* епізоді звучить чарівна пісня українського-інді-рок гурту *Vivienne mort «Грушечка»*. Даніела Заюшкіна — вокал, музика, тексти; Гліб Проців — ударні; Олександр Лежньов — клавішні; Сергій Афанасьєв — бас-

гітара. Ця пісня дуже прониклива, тому я її обрала на епізод, де Оксана журиться по Вакулі, думаючи, що він помер. Пісня повільна та сумна, гарно підкреслює той внутрішній стан жалю за хлопцем і усвідомлення того, що вона щиро його кохає. Слова «...ой дівчина журиться, бо ні з ким не любить...» описує точний стан душі головної героїні. Тому, виходячи з таких особливостей, я і обрала дану композицію. Музичний розмір – 4/4. Темп: повільний. Характер мелодії: сумний.

Десятий епізод (заключний) розпочинається з веселої української пісні групи **Go-A «Жальменіна»**. Ця пісня настільки енергійна, жвава та неповторна, що я її вибрала на фінал. Вона чітко підкреслює той емоційний стан, який відбувається на сцені. Саме у цьому епізоді Оксані приносять черевички і вона погоджується вийти заміж за коваля Вакулу. Кінцівка закінчується щасливим фіналом і не менш запальною музикою. У кінці, як і на початку хореографічної постановки, я дала змогу глядачеві побачити усіх героїв цієї різдвяної історії.. Саме ця мелодія доповнила кожен образ та додала завершеності кожному герою. Музичний розмір – 4/4. Темп: швидкий. Характер мелодії: веселий, запальний.

Костюми

Сценічний костюм може підкреслити соціальну та регіональну відповідність персонажу. Саме костюм може підкреслити стиль танцівника, доповнити його образ. Костюм може мінятися в залежності від пори року. У моєму проекті, згідно сюжету повісті М. В. Гоголя «Ніч перед Різдвом», дія відбувається зимою, тому костюми були підібрані відповідно.

«Оксана» - синій український народний костюм, який складається із спідниці нижче колін з барвисто вишитим подолом, що свідчило, що головна героїня незаміжня. Жилетка, вдягнена на вишиту сорочку. На голові – віночок із польових квітів. Зачіска - закручена гулька, оскільки незаміжні дівчата не мали право заплітати волосся у косу до весілля. На ногах червоні чоботи.

Макіяж у головної героїні сценічний: губи – червона помада, очі – голубими тінями, щоб була гармонія із синім костюмом; для більшої виразності очей - чорні стрілки, які роблять очі візуально більшими, накладні вій.

«**Вакула**» - українська сорочка з вишитим комірцем та вирізом, червоні широкі шаровари, які підв'язані широким поясом, на ногах чорні чоботи.

«**Чорт**» - обтягуюче вбрання чорного кольору, яке складається з чорних лосин, до яких був пришитий хвіст; чорного гольфу, поверх якого одягалась волохата міні-шубка, щоб передати образ Чорта. На ногах чорні чоботи. Доповнює образ обідок на голові з ріжками. Макіяж – нафарбовано чорними тінями майже все обличчя, очі підведені чорним олівцем, для їх виразності.

«**Пан Голова**» - червоні широкі шаровари, які підв'язані червоним широким поясом, українська сорочка та поверх жупан, який характеризував його як Пана. На ногах чорні чоботи.

«**Солоха**» - спідниця-андарак червоного кольору з невеликими вставками із вишитих квітів. Під основною спідницею - «стаканчик». Звичайна українська сорочка з орнаментом, поверх неї одягнена керсетка без рукавів. На голові - хустка червоного кольору трикутної форми, прикрашена малюнком з квітів та білими китицями на куточках. На ногах – червоні чоботи. Макіяж – сценічний, який підкреслює всі риси героїні, так як це була статна, розкішна жінка. Губи – червоні; гарно виділені скули, брови та очі.

«**Дяк**» - чорні широкі штани, заправлені у чорні чоботи. Чорна сорочка, підв'язана червоним поясом. Поверх - чорний жупан. На шиї висить хрест та обмотаний червоний шарф. На голові - чорна шапка. Макіяж – намальована борода та вуси.

«**Подружки Оксани**» - дівчата вдягнені у різних епізодах по різному. Під час першого виходу - сорочки з вишитим комірцем, спідниця червоного та бордового кольору; підв'язані червоним поясом, який оздоблений орнаментом, під спідницею - одягнений «стаканчик». На ногах - червоні чоботи. На голові гулька та червона стрічка.

У другому виході костюм залишається таким як і був, тільки додається на голову біла хустка, яка прикрашена рослинним орнаментом та поверх сорочки вдягнена біла свитка з вишитим хвилястим орнаментом чорного кольору, що символізувало колядки та імітувало зиму. Макіяж – максимально сценічний, який підкреслює всі риси обличчя.

«Молоді парубки» - одягнені у зелені широкі шаровари, які підв'язані червоним поясом, біла українська вишита сорочка. На ногах - червоні та чорні чоботи. Також, у другому епізоді, хлопці наверх одягали білі свити.

«Цариця» - у повісті М. Гоголя не було вказано, яка саме правила цариця - Катерина I чи Катерина II, але по тому, що поряд з нею був князь Потьомкін, можна здогадатися, що саме Катерина II.. Тож і костюм був підібраний максимально наближений до 18 століття: сукня блакитного кольору з широкими складками, які шли до низу, невеликий шлейф. Верх сукні - це корсет, який збирався на спину, та підкреслював талію. Широкі рукава. На голові була вдягнена біла перука. Макіяж – стриманий, на очах накладні вії, тіні голубі, зелені та рожеві. Губи червоно кольору, але легкого відтінку.

«Козаки» - зелені шаровари, заправлені у чорні чоботи, підв'язані червоним поясом. Біла вишита сорочка та поверх бордовий козацький жупан.

Реквізит

Всі актори та хореографи використовують сценічний реквізит, щоб передати та доповнити дію, яка відбувається на сцені. Ця річ або деталь, повинна вільно пересуватись по сцені. За роль реквізиту можуть брати самі звичайні речі. Проте, саме на сцені вони мають виглядати максимально реалістично та нести той чи інший зміст. Реквізит може бути як справжній так і штучний (бутафорський). Також він може бути як вид побуту(стіна, стілець, стіл і т.д.), так і річ, яка допомагає актору на сцені передати якесь дійство або ж навіть елементом костюму(сумка, гаманець і т.д.).

У своєму проекті я також доповнювала танцювальні номери реквізитом. У першому епізоді, коли я зобразила всіх персонажів з реквізиту

був священний **хрест** Дяка. Він символізує розп'яття Господа Ісуса Хреста та спасіння. Також цей реквізит був зроблений самотужки, максимально приближений до справжнього. Як було зазначено вище, предмети можуть бути не справжніми, але їх головне призначення - донести до глядача суть.

У сцені хати Солохи було використані такі реквізити як: **лава**, на якій Пан Голова до неї залицявся до молодиці; **кочерга**, якою Солоха ганяла Дяка по приміщенню; **мішки**, у які Солоха ховала своїх залицяльників.

Також була сцена, де дівчата колядували та гуляли з хлопцями. Вони рухами імітували кидання **«сніжків»** один в одного. Так, безперечно, можна було зробити кульки, але тільки якщо б це була театральна постановка. Оскільки на сцені були танцівники, задля їхнього комфорту та задля їхньої безпеки була імітація цієї деталі. У епізоді, де Вакула був у Петербурзі, на сцені з'явилися **Черевички** самої Цариці.

Під час показу хореографічної постановки був використаний проектор, який відображав на сцені картинки побуту та пейзажу українського села. Так, у *першому епізоді* використана **картинка українського села вночі**; у *другому епізоді* було зображено **побут та характерні українські елементи побуту, хата Оксани**; у *третьому епізоді* була використана **картинка хати Солохи**; у *четвертому епізоді* - **українське село**. Цей слайд так і залишався на сцені до кінця постановки.

Освітлення

Освітлення сцени є невід'ємною частиною будь-якої театральної постановки. Головним його завдання є освітлення не тільки сцени, а й безпосередньо головних героїв. Цей елемент допомагає у розкритті всієї сценічної події, яка розгортається на очах у глядача і посиленні враження від неї. До нього входять: **гра тіней; колір**. За допомогою освітлення можна спроектувати ту чи іншу місцевість, додати фарб та створити максимально приближений до ситуації колір та яскравість.

Для мого творчого проекту одним з важливий завдань було створити правильний напрям світла, щоб танцівникам, які знаходилися на сцені добре

освітлювали обличчя та підкреслювали елементи побуту. Це досягається при використанні виносного світла і світла рамп. Ліхтарі виносного і бічного світла закріплені на необхідній висоті, щоб освітлення не потрапляло на голови глядачів, а висвітлювали зону трохи вище. Їх кріпили на штативах.

На передньому плані сцени були встановлені так звані рампи, які освітлювали сцену як зверху, так і знизу. Їх було три. Ліхтарів було 8. При цьому, одну рампу розмістили в центрі, а дві - побокам. У центральній частині залу розмістили ліхтарі.

Отож, у процесі здійснення творчого проекту «Сучасний світ Миколи Гоголя: хореографічна постановка «Ніч перед Різдвом» я виступила не лише, як режисер-постановник, але і займалась вибором костюмів, підбором музики, лексики, яка б повною мірою могла охарактеризувати як героїв, так і дію, яка відбувалась на сцені. Також, важливим чинником є підбір декорацій та деталей. На мою думку, це гарний досвід, який знадобиться у моїй подальшій професійній діяльності.

Висновки до 2 розділу

1. У ході реалізації творчого проекту «Сучасний світ Миколи Гоголя: хореографічна постановка «Ніч перед Різдвом» нами було у повній мірі розкрито його художні особливості, а саме: на основі повісті Миколи Гоголя «Ніч перед Різдвом» із циклу «Вечори на хуторі поблизу Диканьки» створене лібрето хореографічної композиції; охарактеризовано головних героїв постановки – Оксани, коваля Вакули, Солохи, Чорта, Дяка, Голови та інших.

Сформульовано *тему хореографічної постановки, ідею*, визначено *конфлікт*, який побудований на основі двох ліній сюжету - Вакула й Оксана; Вакула і Чорт; визначено *надзавдання та наскрізна дія* хореографічної постановки.

Вказано час та місце, де відбуваються зображені у хореографічній постановці події, а саме: історія, описана у повісті Миколи Гоголя «Ніч перед

Різдвом», на основі якої створювався наш творчий проект, відбувалася у селі Диканька Полтавської області у ніч перед Різдвом.

Хореографічна композиція створена із використанням лексичного матеріалу стилізованих українського народно-сценічного, бального та історико-побутового танців; застосовані дуетні та масові танцювальні форми. Постановка належить до лірико-комедійного жанру.

2. Досліджено композиційно-архітектонічну побудову, що вміщає у собі хореографічну та музичну драматургію. Сюжетну лінію поділено на епізоди; музичний супровід аналогічно поділено на етапи сюжетного розвитку; пораховано кількість тактів та створено діаграму довжини танцю.

Зазначено тривалість кожного епізоду та вказані герої, які з'являються у сцені. Здійснена характеристика музичного супроводу до кожного епізоду. Опрацьована інформація про виконавців, тексти пісень, історію створення музичних композицій та вказаний вплив певного музичного супроводу на розкриття ідейно-тематичного змісту.

Описано кожен елемент танцювального костюму головних персонажів та учасників масових танців; декорацій та реквізиту, що дає змогу повністю зануритись у сюжетну лінію та пережити події із головними героями. Проведено роботу із освітленням сцени, що доповнювало загальну картину сприйняття постановки глядачем. Усі названі компоненти роблять хореографічну постановку цілісною, виразною та доступною до сприйняття.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У процесі роботи над творчим проектом «Сучасний світ Миколи Гоголя: хореографічна постановка «Ніч перед Різдвом» нами було проаналізовано велику кількість літературних, мистецтвознавчих та наукових джерел вітчизняних та зарубіжних дослідників (І. Вишневської, В. Фірсанової, Б. Романицького, М. Загайкевич, Ю. Станішевського та інших) і на основі визначених завдань нами було зроблено наступні висновки:

1. Досліджено, що Микола Васильович Гоголь був яскравим представником російської літератури XIX століття, автором у творах якого знайшов свій розвиток такий художній напрям як критичний реалізм. У творах письменника міцно переплетені комічні ситуації із трагічними роздумами про дійсність. Саме М. В. Гоголь виробив власний літературний напрям, що отримав назву соціально-критичного або гоголівського. Письменник залишив величезний слід як в українській, так і в російській літературах, зіграв важливу роль у переосмисленні національної самобутності українського народу.

Слава Гоголя-письменника почалася зі збірки «Вечори на хуторі поблизу Диканьки». Серед повістей циклу вирізняється своєю досить складною архітектонікою повість «Ніч перед Різдвом». Свято Різдва слугує виразним тлом для розгортання багатопланового сюжету, що дозволило автору задіяти у творі відповідні українські народні пісні.

Письменник щедро використав у повісті «Ніч перед Різдвом» український народний фольклор, різноманітні ситуації вертепної драми та фольклорно-казкові мотиви. Сам текст твору несе у собі яскраві народознавчі мотиви, описуючи традиції, звичаї та побут українців. Насичена фольклорними елементами повість М. Гоголя «Ніч перед Різдвом» є прямим уособленням української народної творчості, але відрізняється від неї

застосованими талановитим автором художніми літературними засобами та прийомами.

2. З'ясовано, що починаючи з першої половини XIX ст., літературна творчість М. В. Гоголя з українською тематикою стрімко вливається в репертуари українських театрів. Письменник досить яскраво висвітлював актуальні на той час теми і це викликало великий інтерес до його творчості. Інтерпретації його творів на театральних сценах стрімко поповнювали їх репертуар.

Сюжет повісті М. В. Гоголя «Ніч перед Різдвом» використовували для своїх опер видатні композитори, що яскраво засвідчує художньо-образне багатство літературної першооснови твору. До цього твору зверталися: композитор М. Лисенко для постановки першої національної опери-колядки «Різдвяна ніч»; П. Чайковський для коміко-фантастичної опери «Черевички»; М. Римський-Корсаков для опери «Ніч перед Різдвом», яку сам композитор назвав «бувальщиною-колядкою».

На початку розвитку кінематографу у XX сторіччі твори Гоголя багаторазово екранізувалися. Першою відомою екранізацією повісті «Ніч перед Різдвом», став однойменний німий художній фільм В. Старевича (1913 рік). Радянський повнометражний фільм «Ніч перед Різдвом» у стилі традиційної анімації вийшов у 1951 році і був створений сестрами Брумберг. Через 10 років художній фільм «Ніч перед Різдвом» був знятий видатним майстром кіноказки О. Роу. Чудернацьке поєднання ексцентричної казки і різдвяної фантасмагорії робить цей фільм незабутнім видовищем, його із задоволенням щороку дивляться глядачі на Різдвяні свята.

3. Проаналізовано, що літературна спадщина М. В. Гоголя була і продовжує залишатися невичерпним джерелом сценічного натхнення для українських хореографів. На українській балетній сцені одними з перших до літературної спадщини М. Гоголя звернулися постановники Київського театру класичного балету Укрконцерту під керівництвом відомих

українських хореографів В. Вронського та Г. Березової. Ними було створено у 1981 році одноактний балет «У Солохи» на музику О. Рябова.

У 1993 році у Національній опері України відбулася прем'єра балетної вистави «Ніч перед Різдвом» балетмейстера В. Литвинова на музику Є Станковича. Композитор у цьому балеті вперше звернувся до такого жанрового різновиду, як балет-пастиччіо, що дозволило йому вільно оперувати різними стильовими пластами як в хореографії так і у музиці.

У 2008 році до 200-ліття від дня народження М. В. Гоголя до балету Є. Станковича «Ніч перед Різдвом» звернулися ще раз. На цей раз жанр вистави був визначений як балет-фєєрія. Модернізоване оновлення балетмейстером В. Литвиновим цього балету відбулося у листопаді 2015 року.

Балет за мотивами повісті М. Гоголя «Ніч перед Різдвом» був створений у Дніпропетровському академічному театрі опери та балету (балетмейстер О. Миколаїв); однойменна музична комедія була поставлена для Тернопільського академічного обласного українського драматичного театру імені Т. Г. Шевченка(хореограф О. Гончарик, режисер-постановник В. Жила); музично-хореографічну комедію «Ніч перед Різдвом» створили на сцені Чернігівського обласного академічного музично-драматичного театру ім. Т. Г Шевченка(постановник А. Бакіров та балетмейстер К. Гриськова); а також велика кількість професійних і аматорських хореографічних колективів звертаються до цього популярного твору.

4. У ході реалізації творчого проекту «Сучасний світ Миколи Гоголя: хореографічна постановка «Ніч перед Різдвом» нами було розкрито його художні особливості, а саме: на основі повісті Миколи Гоголя «Ніч перед Різдвом» із циклу «Вечори на хуторі поблизу Диканьки» створене лібрето хореографічної композиції; охарактеризовано головних героїв постановки – Оксани, коваля Вакули, Солохи, Чорта, Дяка, Голови та інших.

Сформульовано *тему хореографічної постановки* – кохання; показ життя простого українського народу; *ідею* - зображення життя достойної

людини, як зазначав сам Микола Васильович Гоголь; *конфлікт* будується на основі двох ліній сюжету - Вакула й Оксана; Вакула і Чорт. Визначено *надзавдання*, а саме: у жартівливій формі зобразити просту філософську істину, що треба жити мирно та з повагою і любов'ю ставитися один до одного і до своїх близьких. Кохання головних героїв - Оксани та Вакули – визначено *наскрізною дією*.

Вказано час та місце, де відбуваються зображені у хореографічній постановці події, а саме: історія, описана у повісті Миколи Гоголя «Ніч перед Різдвом», на основі якої створювався наш творчий проект, відбувалася у селі Диканька Полтавської області у ніч перед Різдвом. Хореографічна композиція створена із використанням лексичного матеріалу стилізованих українського народно-сценічного, бального та історико-побутового танців; застосовані дуетні та масові танцювальні форми. Постановка належить до лірико-комедійного жанру.

5. Досліджено композиційно-архітектонічну побудову, що вміщає у собі хореографічну та музичну драматургію. Сюжетну лінію поділено на епізоди. Зазначено тривалість кожного епізоду та вказані герої, які з'являються у сцені. Здійснена характеристика музичного супроводу до кожного епізоду. Музичний супровід аналогічно поділено на етапи сюжетного розвитку; пораховано кількість тактів та створено діаграму довжини танцю. Опрацьована інформація про виконавців, тексти пісень, історію створення музичних композицій та вказаний вплив певного музичного супроводу на розкриття ідейно-тематичного змісту.

Описано кожен елемент танцювального костюму головних персонажів та учасників масових танців; декорацій та реквізиту, що дає змогу повністю зануритись у сюжетну лінію та пережити події із головними героями. Проведено роботу із освітленням сцени, що доповнювало загальну картину сприйняття постановки глядачем. Усі названі компоненти роблять хореографічну постановку цілісною, виразною та доступною до сприйняття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архимович Л. Б. Українська класична опера. Державне видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури, 1957. 311 с.
2. Галактика Гутенберга : Становлення людини друкованої книги / М. Мак-Люен. 2-е вид., переробл. К. : Ніка-Центр, 2008. 389 с.
3. Гоголь Н. Выбранные места из переписки с друзьями. М., 1990. 141 с.
4. Гоголь М. В. Вечори на хуторі біля Диканьки. Миргород / упоряд. тексту, авт. ст. та прим. В. Я. Звиняцьковський. Київ : Либідь, 2008. 488 с.
5. Гоголь Н. В. Вечера на хуторе близ Диканьки. Миргород : повести. Х.: Фолио, 2009. 540 с.
6. Гоголь М. В. Зібрання творів у 7 т.: [до 200-ліття від дня народження]. Т. 1: Вечори на хуторі біля Диканьки / [редкол.: М. Г Жулинський та ін. ; упоряд., передм. П. В. Михеди ; вступ. сл. М. Г. Жулинського ; худож. С. П. Муштенко]. Київ : Наук думка, 2008. 256 с.
7. Гоголь Н. В. Избранные сочинения. В 2-х томах. Т. 1-й. Вступит. статья П. А. Николаева. Примечан. Н. Л. Степанова, А. С. Бушмина, Г. М. Фридлендера. М.: «Худож. лит-ра», 1978. 574 с.
8. Гоголь Н. В. Полное собрание сочинений и писем в 23 томах. Том первый. М., Наследие, 2001. С. 767.
9. Горький М. История русской литературы. М., 1939. 472с.
10. Драгоманов М. Література російська, великоруська, українська і галицька. Львів: Правда, і В/І. VI.Ч. 19. 655 с.
11. Друскин М. С. 100 опер. Ленінград: Музика, 1968. 624 с.
12. Ефименко А. Национальная двойственность в творчестве Гоголя // Вест. Европы. 1902. Кн. 7; Памяти Гоголя. К., 1902; Гоголевский сборник. К., 768 с.

13. Загайкевич М. Микола Гоголь і балетна творчість українських композиторів/ Студії мистецтвознавчі. 2009. №4. 165 с.
14. Історія інтелігенції Української РСР 1917-1990 рр. / АН УРСР; Інститут історії, Державна історична бібліотека УРСР / [укл. Л. Ю. Ступак]. К. : Б.в., 1991. 535 с.
15. Капков С. Лана Азарх: «Работали мы действительно шумно» / Газета. 2004. 25 июля. 24с.
16. Кокуленко, Б. Творчість Миколи Васильовича Гоголя в театрі і танці / Культура і сучасність. 2013. № 1. 140с.
17. Переписка П. Куліша з В. Барвинським // Киевская старина. 1898. Жовтень. 116с.
18. Полікарпов В. С. Лекції з історії світової культури. К.: Знання, 2000. 359 с.
19. Пчілка Олена. Переклади з Гоголя (два розманітних зразки). К., 1881. 176с.
20. Рубльов О.С. Інтелігенція українська / Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. - К. : Наукова думка, 2005. 672 с.
21. Садовський М. К. Мої театральні згадки, 1881–1917 / загал. ред. та вступ. ст. М. Рильського. К. : Держ. вид-во образотв. мистецтва і муз. л-ри, 1956. 204 с.
22. Сиповський В. «Україна в російському письменстві 1801-1850 років». Київ, 1928. 234с.
23. Словник античної мітології / Упоряд. Козовик І. Я., Пономарів О. Д. Тернопіль: Навчальна книга, 2006. 312с.
24. Станішевський Ю. Національний академічний театр опери та балету України імені Тараса Шевченка: Історія і сучасність. Київ: Музична Україна, 2002. 736 с.
25. Станішевський Ю. Режисура в українському радянському оперному театрі: Наукова думка., 1973. 276 с.

26. Филипович П. Українська стихія в творчості Гоголя / Гоголь М. Твори. Т. 1. Х., 456с.
27. Чайковський П. І. Історія російської музики. Москва: Музика, 1981. 310 с.
28. Черничко І. В. Українське театральне мистецтво другої половини ХІХ початку ХХ ст.: джерела, функції, інновації / НАН України, Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. Відділ театрознавства.: ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 1999. 116 с.
29. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні. Микола Гоголь. К., 1992. 138с.
30. <http://kyiv.org/news/balet-feeriya-gogolya-i-stankovicha-znovu-v-nasi-043689>.
31. Яковкина Н. И. История русской культуры: ХІХ век. 2-е издат., стер. СПб.: Лань, 2002 576 с.

ДОДАТКИ

Дод.1 Показ усіх героїв глядачу

Дод.2 Залицяння Вакули до Оксани

Дод.3 Масові гуляння

Дод.4 Залицяння Чорта до Солохи

Дод.5 Залицяння Пана Голови до Солохи

Дод.6 Залицяння Дяка до Солохи

Дод.7 Прихід Вакули до Солохи

Дод.8 Вакула виносить мішки з дому

Дод.9 Колядування

Дод.10 Вакула знаходить Чорта у мішку

Дод.11 (Отримання у Цариці черевичок)

Дод.12 (Журба Оксани за Вакулою)

Дод.13 (Отримання черевичків)

Дод.14 Фінальне гуляння

Дод.15 Костюм Оксани

Дод.16 Костюм Солохи

Дод.17 Костюм Дяка

Дод.18 Костюм Вакули

Дод.19 Костюм Чорта

Дод.20 Костюм подруг Оксани

Дод.21 Костюм придворних дам та Цариці

Дод.22 Проекторне доповнення до експозиції «Ніч перед Різдвом»

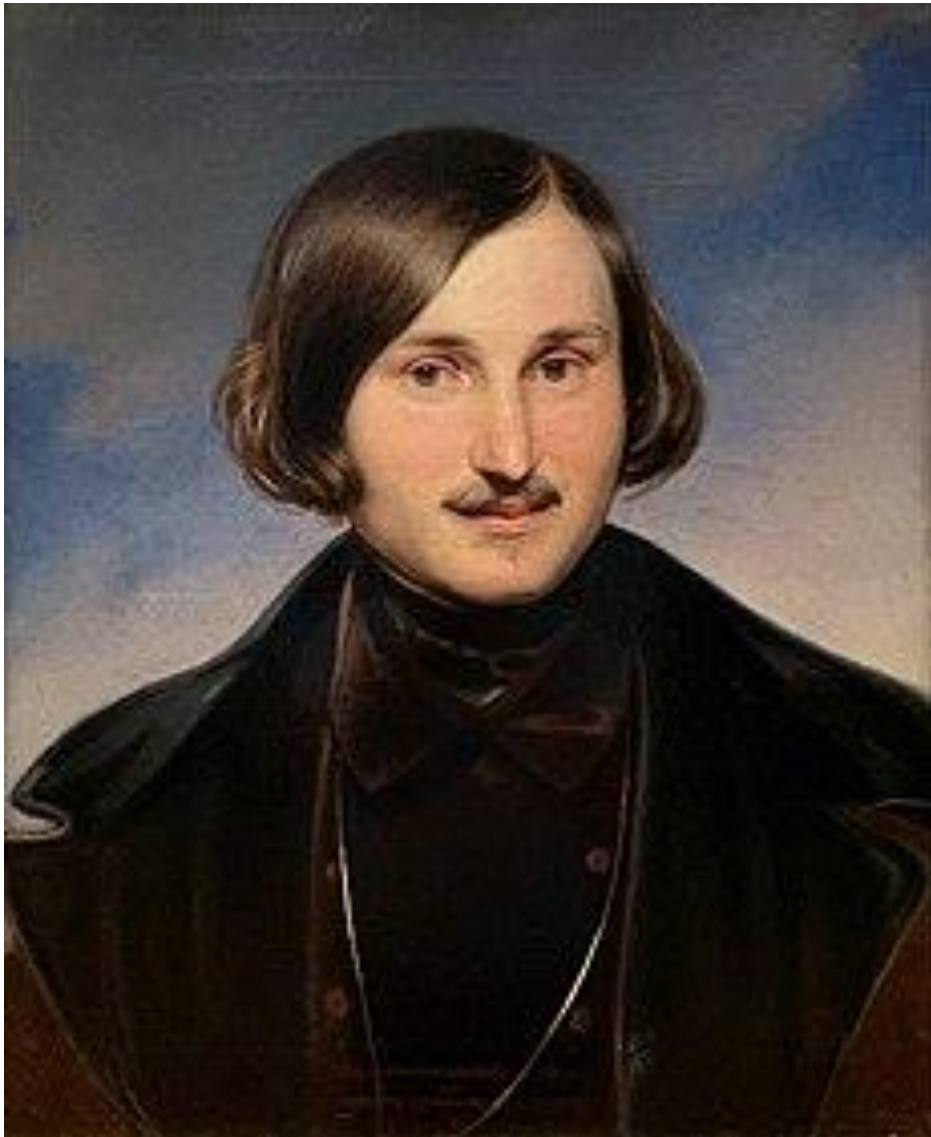
Дод.23 Проекторне доповнення до експозиції «Хата Оксани»

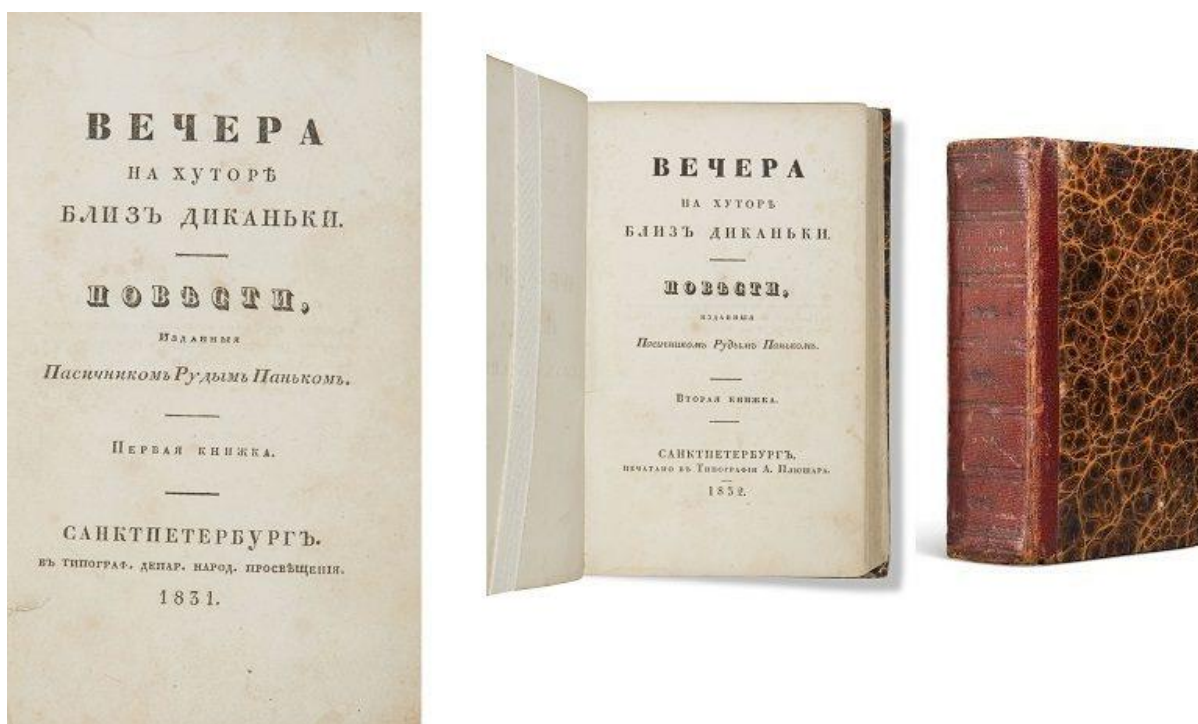
Дод.24 (Проекторне доповнення до експозиції «У Солохи»

Дод. 25 Проекторне доповнення до експозиції «Фінальне гуляння»

Дод.26 Портрет Миколи Васильовича Гоголя

Дод.27 Видання «Вечера на хуторе Близъ Диканьки»

Дод.28 Фрагмент з опери П.Чайковського «Черевички»

Дод.29 Фрагмент з німого художнього фільму В. Старевича «Ніч перед Різдвом»

Дод.30 Фрагмент з повнометражного мультфільму «Ніч перед Різдвом» за повістю Гоголя у стилі традиційної анімації, створений на московській студії Союзмультфільм сестрами Брумберг

